

TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI AÇISINDAN ENTELEKTÜEL SERMAYENİN FİNANSAL TABLOLARDA SUNULMASI

REPORTING IN FINANCIAL STATEMENTS OF INTELLECTUAL CAPITAL IN TERMS OF TURKISH ACCOUNTING STANDARDS

Dr. Öğr. Üyesi M. A. İbrahim SARIAY*
Prof. Dr. Abitter ÖZULUCAN**

ÖZ

Bu çalışmanın amacı; işletmelerin mevcut finansal tablolarında yer almayan entelektüel sermayenin finansal tablolar aracılığıyla sunulmasını, Türkiye Muhasebe Standartları açısından incelemektir. Bu bağlamda çalışmada, entelektüel sermayenin raporlanmasıyla ilgili literatür incelenmiş ve entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanmasına ilişkin yaklaşımlar, konu ile ilişkili muhasebe standartları çerçevesinde yorumlanmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanıp raporlanamayacağı, Türkiye Muhasebe Standartlarının ilgili bölümleri açısından tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Muhasebe Standartları, Entelektüel Sermaye, Finansal Tablolar

ABSTRACT

The aim of this study, the reporting through financial statements of intellectual capital not including in the current financial statements of companies is to examine in terms of Turkish Accounting Standards. In this context, reviewed literature on the reporting of intellectual capital and approaches to reporting in the financial statements of intellectual capital has been tried to be interpreted within the framework of accounting standards associated with the subject. As a result, whether intellectual capital can be reported in the financial statements has been discussed in terms of relevant sections of Turkey Accounting Standards.

* Aksaray Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi, E-posta: ibrahimsariay@gmail.com

** Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Öğretim Üyesi, E-posta: abitter42@hotmail.com

Keywords: Turkish Accounting Standards, Intellectual Capital, Financial Statements

1. GİRİŞ¹

Bilgi çağı olarak nitelendirilen günümüz dünyasında, bilginin artan önemi ile birlikte ülke ekonomilerinin yapılarında değişiklikler meydana gelmektedir. Ekonomilerin yapılarında meydana gelen bu değişim sürecine bağlı olarak yeni kavramlar, unsurlar ve standartlar geliştirilmeye başlanmıştır. Bu değişimin boyutu, makro düzeyde ülke ekonomilerine, mikro düzeyde ise, ekonomilerin en küçük hücreleri olan işletmelere yansıyor ve kendisini göstermektedir. Bilginin işletmelerde oluşturduğu bu değişimin, işletmenin dili olarak ifade edilen muhasebe sistemini etkilememesi mümkün değildir.

Bilginin yükselen değeri; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi bileşenlerinden oluşan entelektüel sermayenin muhasebe sistemi içerisinde yer alması konusunu gündeme getirmiştir. Bilgi yoğun üretimin gün geçtikçe öneminin artması, geleneksel muhasebe kayıt düzeni içerisinde, tarihi verilere dayanılarak hazırlanan ve işletmenin finansal yapısı, finansal durumu ve finansal performansı hakkında bilgi veren finansal tabloların bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarına cevap verememe ve gerçeğe uygun bilgi üretmemesi sorunu gündeme getirmiştir. Bu sorunların başında entelektüel sermayenin finansal tablolarda bilgi kullanıcılarına sunulamaması gelmektedir.

Entelektüel sermaye; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi gibi fiziki bir görünümü olmayan soyut bir takım unsurlardan meydana gelen ve işletmelerin mevcut muhasebe bilgi sistemine göre kayıt altına alınmış defter değerlerine göre piyasa değerlerinin çok daha yüksek olmasına neden olan kavramları içermektedir. Entelektüel sermayenin bu özelliği, onun ölçülebilirliğini, muhasebeleştirilmesini ve işletmelerin finansal tablolarında raporlanmasını, fiziki görünümü olan ve maliyeti kolay bir şekilde tespit edilebilen varlıklara göre daha zor hale getirmektedir. Bu bağlamda, fiziki varlıklara çok az ihtiyacı olup entelektüel sermaye değerleriyle faaliyetlerini sürdüren Apple, Google, IBM, Microsoft gibi teknoloji alt yapılı işletmelerin, bilgi kullanıcılarına raporladıkları finansal tabloları, işletmelerin gerçekte sahip olduğu piyasa değerini sunmaktan uzaklaşmaktadır.

¹ Bu makale, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe Finansman Bilim Dalı'nda kabul edilen doktora tezinden üretilmiştir.

Bilginin ve teknolojinin öneminin gün geçtikçe artması ile birlikte, işletmelerin sahip oldukları entelektüel sermaye değerleri de yükselmektedir. Bu durumun doğal bir sonucu olarak, işletmelerin raporladıkları finansal tabloları, gerçeğe uygun bilgiler üretememektedir. Dolayısıyla, ülkemizde yürürlüğe giren Türkiye Muhasebe Standartlarının önemle üzerinde durduğu finansal tablolarının gerçeğe uygun bilgi üretmesi gerekliliğinden yola çıkarak, entelektüel sermayenin ölçülerek, finansal tablolarda raporlanması problemi ortaya çıkmaktadır.

Bilgi toplumuna geçiş sürecinde yaşanan gelişmeler, ekonomi ve işletme doktrinlerinin tekrar gözden geçirilmesini gerekli kılmıştır. Bilginin değerinin anlaşılması ile birlikte, işletmelerin para ile ifade edilen finansal işlemlerini saptamak, ölçmek, kaydetmek, sınıflandırmak ve raporlamakla görevli olan muhasebenin de güncellenmesi konusunda araştırmalar başlamıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak, muhasebe sisteminin defter tutma fonksiyonunun yanı sıra bilgi kullanıcılarına gerçeğe ve ihtiyaca uygun bilgi akışını sağlayacak bir bilgi sistemi olması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, gerçeğe ve ihtiyaca uygun bilgi üretilebilmesi için, günümüz işletmeleri açısından en önemli değer yaratma unsuru olduğu ifade edilen entelektüel sermaye; ölçülmeye, muhasebeleştirilmeye ve raporlanmaya çalışılmakta, buna karşın mevcut muhasebe sistemi ile entelektüel sermaye henüz bu sistem içerisine dahil edilememektedir.

Entelektüel sermaye değeri, mevcut finansal tablolarda görünmeyen varlıkları içermektedir. Entelektüel sermayenin, işletmelerin piyasa değerlerine olan katkısı, bu değerlerin birçok alanda olduğu gibi muhasebe ve finans alanında da dikkate değer bir araştırma konusu haline gelmesine neden olmuştur. Araştırmacılar, akademisyenler, yatırımcılar ve yöneticiler işletmelerin piyasa değerleri ile defter değerleri arasındaki farkı açıklayabilmek için, sürekli olarak çalışmaktadırlar. Muhasebe biliminde bu fark, uzun yıllar boyunca şerefiye kavramı ile açıklanmaya çalışılmış, ancak şerefiyenin sadece işletme birleşmelerinde veya işletmelerin satılması durumunda dikkate alınması nedeniyle, şerefiyenin bu farkı açıklamada yeterli olmadığı görülmüştür. Sonuç olarak muhasebe biliminin; bilgi ekonomisine uyum sağlayabilmesi için, işletmelerin sahip olduğu entelektüel sermaye değerlerini saptaması, ölçmesi ve bu değerlerde meydana gelen değişimleri raporlaması bir gereklilik haline gelmiştir.

Finansal tablolar, işletmelerin finansal durumunu ve finansal performansını gösterebilmek amacıyla hazırlanıp, raporlanmaktadır. Ancak, işletmelerin finansal tablolarında çoğu zaman sunulan mevcutlardan çok daha fazla bir değere sahip olduğu anlaşılan entelektüel sermaye değeri, bu tablolarda raporlanmamaktadır. Dolayısıyla, raporlanan finansal tablolar aracılığıyla işletme hakkında bilgi edinmek isteyen yatırımcıların, kredi kuruluşlarının, işletme içi ve işletme dışı tüm paydaşların işletmenin gerçek değerini anlamaları olanaksız hale gelmektedir. Bu bağlamda, Türkiye Muhasebe Standartları açısından entelektüel sermayenin bu tablolarda sunulmasının uygunluğunun araştırılması, önemli bir çalışma alanı olarak ortaya çıkmaktadır.

2. ENTELEKTÜEL SERMAYE

Ekonomide ve toplumsal yaşamda meydana gelen gelişmelerle birlikte, yeni bir çağa girildiği ve bu çağın günümüzde bilgi çağı olarak nitelendirildiği ifade edilmektedir. Bilgi çağı, ekonomik sistemlerin ve toplumsal yaşamın hemen her alanında geleneksel yaklaşım ve yöntemlerin tekrar gözden geçirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bilgiye dayalı unsurları fazla olan işletmelerin piyasa değerleri, bu dönemde yükselmiştir. Piyasalar günümüzde en yüksek değeri; insan kaynakları, müşteri ilişkileri ve yapısal unsurları ile oluşan ve entelektüel sermaye olarak ifade edilen bilgi tabanlı işletmelere vermektedir (Demir, 2005, 77).

Literatürde bilimsel otoritelerin tamamı tarafından kabul gören tek bir entelektüel sermaye tanımı bulunmamaktadır (Joia, 2008, 258). Entelektüel kelimesinin kökeni interlectio'dur. İnter, ilişkiyi içerirken lectio; elde edinilen, ulaşılan ve toplanan bilgidir (Arıkboğa, 2003, 73). Sermaye kelimesi ise, birikimi ve toplamı ifade etmektedir. Bu bilgiler ışığında entelektüel sermaye, tüm ilişki ağlarının yönlendirilmesi sonucunda ortaya çıkan ve elde edilen bilgi birikimi anlamına gelmektedir (Argüden ve ötekiler, 2005, 9). Webster's Sözlüğü entelektüel kelimesini; mantıklı veya akıllıca düşünebilmek, sermaye kelimesini de; bir araya getirilmiş mal stoğu olarak ifade etmektedir (Karacan, 2007, 13).

Stewart, 1997 yılında entelektüel sermayeyi, "elde edilmiş kullanışlı bilgi" olarak tanımlamıştır. Stewart entelektüel sermayenin, örgütün süreçlerini, teknolojilerini, patentlerini, çalışanların yeteneklerini, müşteriler ve diğer taraflar ile ilgili bilgileri kapsadığını ileri sürmüştür (Şamiloğlu, 2002, 69).

Tobin'e göre entelektüel sermaye, bir işletmenin piyasa değeri ile varlıklarının tekrar yenileme değeri arasındaki farktır (Bontis, 1996, 40).

Edvinsson ise, entelektüel sermayenin değere dönüştürülebilir bilgi olduğunu belirtmiştir (Edvinsson, 1997, 368). Edvinsson, işletmelerin görünmeyen varlıklarının insan sermayesi ve örgütsel sermaye olduğunu ve entelektüel sermayenin bu iki gizli değer toplamından meydana geldiğini ifade etmiştir (Demir, 2005, 77-78).

Malone'a göre entelektüel sermaye, insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi unsurlarından meydana gelmektedir. Malone ayrıca, entelektüel sermayenin işletmelerin piyasa değerinden defter değerinin çıkartılmasıyla tespit edilebileceğini ifade etmiştir (Karacan, 2007, 15).

Bir başka tanımda entelektüel sermaye, işletmenin sahip olduğu teknoloji unsurlarının, teknik bilgilerinin, veri kullanma becerilerinin, ilişkilerinin, yaratıcılıklarının ve yayınlarının tamamını içeren değere dönüştürülebilir bilgi şeklinde ortaya konulmuştur (Ayanoğlu ve Şişman, 2004, 2).

OECD entelektüel sermayeyi, "işletmelerin sahip olduğu maddi olmayan unsurların bir başka ifadeyle; yapısal sermaye, müşteri sermayesi ve insan sermayesinin finansal değeri" olarak tanımlamaktadır (Nerdrum ve Ericson, 2001, 127).

Entelektüel sermaye ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, entelektüel sermayenin tanımında olduğu gibi sınıflandırılma biçiminde de birbirinden farklı yaklaşımlar olduğu görülmektedir. Entelektüel sermayenin unsurlarının tespit edilmesinde her ne kadar farklı görüş ve düşünceler ortaya konulmuş olsa da, genel kabul görmüş sınıflandırma biçiminin; insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Tablo 1'de entelektüel sermayenin unsurları ve bu unsurların alt bileşenleri özet olarak ifade edilmiştir.

Tablo1. Entelektüel Sermaye Unsurları ve Bu Unsurların Alt Bileşenleri

İnsan Sermayesi	Yapısal Sermaye	Müşteri Sermayesi
Eğitim Seviyesi	Patentler	Markalar
Mesleki Yetenekler	Telif Hakları	Müşteriler
Deneyimler	Ticari Sırlar	Müşteri Sadakati
Teknoloji Üretkenliği	Tasarım Hakları	Müşteri Listeleri
Yetkinlikler	Ticari Markalar	Siparişlerdeki Artışlar
Girişimcilik Ruhu	Yönetim Felsefesi	Dağıtım Kanalları
Yenilikçilik	Örgüt Kültürü	Lisans Anlaşmaları
Teknik Bilgi	Bilgi Sistemleri	Franchising Anlaşmaları

Kaynak: Moolman, 2011, 21.

Entelektüel sermayenin tanımlanması ve unsurlarının saptanmasından sonra, işletmelerin sahip olduğu bu gizli değerlerin nasıl raporlanacağı sorusu gündeme gelmiştir. Bu aşamada araştırmacılar entelektüel sermayenin raporlanması konusunda farklı yaklaşımlar ortaya koymuşlardır.

3. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN RAPORLANMASINA İLİŞKİN LİTERATÜR

Entelektüel sermayenin raporlanmasına ilişkin literatür incelendiğinde, ilk olarak 1994 yılında bir İsveç işletmesi olan Skandia'nın yıllık raporunda, entelektüel sermaye varlıklarına yer verdiği görülmektedir. Ancak, burada entelektüel sermaye, işletmenin finansal tablolarında değil, finansal tablolarından ayrı bir rapor olarak sunulmuştur.

1997 yılında Edvinsson ve Malone, muhasebe bilgi sisteminde kullanılmak üzere yeni bir enstrüman olarak, entelektüel sermayenin raporlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

2002 yılında Choo, Bontis, Hand ve Lev; entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi konusunda çalışmalar yapmışlardır.

2002 yılında Rodov ve Leliaert, "Görünmeyen Varlıkların Yönetiminde Finansal Metod" isimli çalışmalarında, maddi olmayan varlıkların finansal

tablolarda raporlanmasını sağlamak üzere, altı aşamadan oluşan bir yöntem ortaya koymuşlardır.

2008 yılında Khan, “Entelektüel Sermaye ve İşletmelerin Bir Değer Ölçümü Olarak Bilançonun Algılanan Önemi” isimli çalışmasında, entelektüel sermayesini raporlamayan işletmelerin, işletme değerinin bir göstergesi olarak raporladığı finansal tablolarının, önemli olarak algılanmadığını saptamıştır. Bir başka ifadeyle, geleneksel finansal tablo formatı, entelektüel sermayeyi raporlayamadığı veya tanımlayamadığı için, finansal tablonun işletme değerinin bir göstergesi olarak algısının azaldığı ifade edilmiştir.

2009 yılında Liu ve diğerleri, işletme değerini entelektüel sermaye ve finansal sermaye açısından ayrı ayrı saptamışlardır. Çalışmada işletme değeri ölçülürken, Piyasa Değeri - Defter Değeri Yöntemi kullanılmış ve finansal tablolara ek olarak entelektüel sermayenin ölçülmesi ve raporlanması gerektiği önerilmiştir.

2002 yılında Çıkrıkçı ve Daştan, “Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Tablolar Aracılığıyla Sunulması” isimli çalışmalarında, entelektüel sermayenin temel finansal tablolar aracılığıyla sunulmasına imkan verecek durumları tartışmışlardır. Özellikle entelektüel sermayenin bilançoda ve gelir tablosunda gösterimi ve yevmiye kayıtlarının yapılarak, muhasebeleştirilmesi ile ilgili öneriler paylaşılmıştır. Çalışmada, bilgi kullanıcılarının ihtiyacının karşılanabilmesi için, işletmenin bir bütün olarak değerlendirilmesi ve gerek maddi varlıkların gerekse entelektüel varlıkların temel finansal tablolarda gerçeğe uygun değerleri ile raporlanması gerektiği ifade edilmiştir.

2004 yılında Sipahi, “Entelektüel Sermayenin Finansal Tablolarda Raporlanmasına İlişkin Yaklaşımlar” isimli çalışmasında, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanabilmesi için, ilgili mevzuatta gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiğini ifade etmiştir.

2005 yılında Yereli ve Gerşil, “Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri” isimli çalışmalarında, entelektüel sermayenin mevcut muhasebe sisteminde raporlanmasını engelleyen; para ile ifade etme ve varlık veya borç ayrımının yapılamaması sorunlarına dikkat çekmişlerdir.

2006 yılında Aslanoğlu ve Zor, “Bilgi Varlıklarının Değerlemesi: Entelektüel Sermaye Ölçüm ve Değerleme Modelleri; Karşılaştırmalı Bir Analiz” isimli çalışmalarında, entelektüel sermayenin ölçüm zorluğuna değinilmiş olmakla birlikte, entelektüel sermayenin gerçeğe yakın değerleriyle tespit edilerek, finansal tablolar aracılığıyla sunulması gerektiğini ifade etmişlerdir.

2006 yılında Erkal, “Entelektüel Sermaye: Ölçülmesi ve Raporlanması” isimli çalışmasında, entelektüel sermayenin ölçülmesi ve ölçüm yöntemleri ve entelektüel sermayenin raporlanması konularına değindikten sonra, BİST’e kayıtlı teknoloji işletmelerinde, entelektüel sermayeyi ölçme ve raporlamaya yönelik bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda, yöneticilerin entelektüel sermaye ve bilgi yönetimi konularıyla ilgilendikleri belirlenmiştir. Entelektüel sermaye ölçülmesi açısından incelendiğinde, BİST’te Ulusal Teknoloji Endeksine kayıtlı işletmelerin % 33,3’ünün entelektüel sermayeyi ölçtüğü, ölçüm yapan işletmelerin de % 66,7’sinin entelektüel sermayeyi raporladığı görülmüştür. Erkal çalışmasında, entelektüel sermayenin yarattığı değer geleneksel muhasebe sisteminde finansal tablolarda gösterilememesinin, işletmelerin entelektüel sermaye ölçümünde sorunlar yaşamasına neden olduğunu tespit etmiştir.

2007 yılında Karacan, “Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi ve Finansal Tablolarda Sunulması” isimli çalışmasında, entelektüel sermayenin tanımı, doğuşu, önemi ve özellikleri, unsurları, finansal değerinin hesaplanmasında kullanılan yöntemler konularına değinmiş ve entelektüel sermaye ile muhasebe bilgi sistemi ilişkisini incelemiştir. Çalışmada ayrıca, entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesinin muhasebe standartları ve muhasebenin temel kavramları açısından değerlendirilmesi yapılmış, entelektüel sermayenin işletme varlıkları içinde gösterilmesi ve finansal tablolarda sunulması konuları incelendikten sonra, entelektüel sermayenin muhasebe kayıtlarında gösterilmesi ve bu bilgilerin finansal tablolarda sunulması gereği ortaya konulmuştur. Son olarak, entelektüel sermayenin finansal değerinin hesaplanması ve muhasebeleştirilerek finansal tablolarda gösterilmesine ilişkin bir örnek uygulama yapılmıştır. İşletmenin entelektüel sermaye değerinin hesaplanmasında, “Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemi” kullanılmıştır.

2009 yılında Kutlu, “Entelektüel Sermaye: Türkiye Muhasebe Sisteminde Raporlanabilir Mi?” isimli çalışmasında, Hesaplanmış Maddi Olmayan Değer Yöntemini kullanarak, bir uygulama yapmış ve entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi, bilanço ve gelir tablosunda gösterimi ile ilgili öneriler getirmiştir. Sonuç olarak, entelektüel sermayenin hesaplanan değerinin muhasebe kayıtlarına yansıtılabileceği ve raporlanarak bilançoda sunulabileceği ifade edilmiştir.

2010 yılında Yıldız, “Entelektüel Sermaye: Teori ve Araştırma” isimli çalışmasında, entelektüel sermayenin; tanımı, gelişimi, önemi, unsurları, ölçülmesi, ölçülmesinde kullanılan yöntemler, muhasebeleştirilmesi ve raporlanması konularını ele almıştır. Sonuç olarak, ölçümde belli başlı zorluklar olmasına karşın, entelektüel sermayenin ölçülmesinde kullanılan birçok yöntem olduğu ve entelektüel sermayenin gerçeğe yakın değerleriyle saptanarak, bilanço aracılığıyla sunulması gerektiği ifade edilmiştir.

2010 yılında Bengü ve Türk, “Entelektüel Sermaye: Ölçümü, Muhasebesi, Raporlanması ve Yönetimi” isimli çalışmalarında, entelektüel sermaye kavramının teorik çerçevesinde; bilgi ekonomisi, bilgi yönetimi, entelektüel sermayenin önemi, tanımı ve kapsamı, modelleri, unsurlarının sınıflandırılması, katma değer ve işletme performansı ilişkisi konularına değinmişlerdir. Entelektüel sermayenin; ölçülmesi, ölçüm ihtiyacı ve ölçüm yöntemleri, muhasebeleştirilmesi, raporlanması ve son olarak entelektüel sermaye ve stratejik yönetim muhasebesi konuları ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmada, entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi konusunda, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Vergi Usul Kanunu ve Türkiye Muhasebe Standartları açısından bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca, entelektüel sermayenin raporlanmasında kullanılan yaklaşımlar incelenmiştir. Çalışmada, entelektüel sermayeyi, Tekdüzen Hesap Planı ile uyumlaştırarak, bilanço ve gelir tablosunda gösterilmesine ilişkin örneklere yer verilmiştir.

2013 yılında Zor ve Bulut, “Entelektüel Sermayenin Finansal Tablolara Yansıtılması” İsimli çalışmalarında, entelektüel sermayenin varlıklar ve kaynaklar içerisinde muhasebeleştirilerek finansal tablolarda raporlanmasına ilişkin önerilerde bulunmuşlardır.

Türkiye’de entelektüel sermayenin gelişimine ilişkin yapılan akademik çalışmaların yanı sıra, entelektüel sermayenin kurumsallaşmasına yönelik çalışmalar da başlamıştır. Bu bağlamda, İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası, Marmara Üniversitesi ve Yıldız Teknik Üniversitesi işbirliği ile “Entelektüel Sermaye Geliştirme Platformu” kurulmuştur. Oluşturulan bu platform, İstanbul Kalkınma Ajansı ve Kalkınma Bakanlığı’nın da desteği ile 30 Haziran 2012 yılında “I. Uluslararası Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ve Raporlanması Sempozyumu”nu düzenlemiştir. Sempozyumda entelektüel sermayenin Türkiye’deki durumu ve geleceği tartışılmış, entelektüel sermayenin ölçülmesi, muhasebeleştirilmesi ve temel finansal tablolarda

raporlanmasına ilişkin akademisyenler ve uygulayıcılar tarafından tebliğler sunulmuştur. Platformun amacı, entelektüel sermayeyi değerlendirebilmek amacıyla bir yazılım geliştirmek, böylece konuyla ilgili tarafların açık, gerçeğe uygun, anlamlı, doğru ve güvenilir bilgiye olan ihtiyaçlarına cevap vererek entelektüel sermaye bilincinin gelişimini sağlamak olarak ifade edilmiştir.

4. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN FİNANSAL TABLOLARDA SUNULMASINA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

Entelektüel sermayenin tanımlanması, unsurlarının tespit edilmesi ve ölçülebilirliğinin bilimsel olarak ortaya konulması ile birlikte; özellikle muhasebe ve finans bilimi ile ilgilenmekte olan araştırmacılar, akademisyenler ve danışmanlık işletmeleri, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması konusunda çalışmalara başlamışlardır.

Entelektüel sermaye, içerisinde maddi olmayan unsurları bulundurmaktadır. Entelektüel sermayenin maddi olmayan unsurlarının finansal değerlerinin ölçülmesi konusunda genel kabul görmüş net bir fikir birliği olmadığı için, bu unsurları mevcut muhasebe sistemi içerisinde anlamlı bir şekilde sunmak mümkün olamamıştır.

Entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması konularıyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, teorisyen ya da uygulayıcılar arasında entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması gerektiği konusunda bir çelişki bulunmamaktadır. Ancak, entelektüel sermayeyi para cinsinden ifade ederek finansal değerinin hangi yöntem aracılığıyla ve nasıl hesaplanacağı konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir (Karacan, 2007, 72).

Tarihi maliyet esasına dayalı ve daha çok fiziksel unsurlara yoğunlaşarak, raporlanan finansal tablolar ile üretilen bilgilerle ortaya konulan işletme değeri ile piyasa tarafından işletmeye biçilen değer arasında çok önemli farklar meydana gelebilmektedir. Gerçeği yansıtmayan, işletme değerini bir veri olarak kabul eden ve bu verilerden faydalanarak işletme hakkında stratejik kararlar alan bilgi kullanıcılarının hata yapma ihtimali her zaman daha yüksek olacaktır. Hatalı verilen kararlar ise, birbirleri ile etkileşim içerisinde olan işletme ile ilgili tüm çıkar gruplarını olumsuz yönde etkileyecektir. Bu bağlamda, işletme ile ilgili grupların gerçek verilerden hareketle doğru kararlar verebilmeleri için, işletmelerin sahip oldukları entelektüel değerlerin finansal tablolar aracılığıyla sunulması gerekmektedir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, 18).

Muhasebenin en önemli görevlerinden birisi, bilgi kullanıcılarına gerçeğe uygun bilgi üretmektir. Ancak, entelektüel sermayenin muhasebe bilgi sistemi içerisinde kaydedilmemesi, sınıflandırılarak özetlenmemesi sonucunda, muhasebe; işletmelerin gerçek finansal durumlarını yansıtmaktan gün geçtikçe uzaklaşmaktadır. Bir başka ifadeyle, entelektüel sermayenin muhasebeye olan etkisi tartışma götürmeyen bir gerçek olmasına karşın, bu etki muhasebe verilerine henüz yansıtılamamaktadır.

Entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi ile ilgili ilk çalışmaların 1961 yılında Rensis Likert tarafından insan kaynakları muhasebesi adı altında gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Likert'in ardından 1966 yılında R. G. Barry işletmenin yöneticilerine ilişkin yaptığı yatırımları, tarihi maliyet ve yenileme maliyeti ile değerleyerek denetlenmemiş finansal tablolarda varlık olarak göstermiştir. 1960'lı yıllarda yapılan bir diğer çalışma, Hermanson'un insan varlıkları muhasebesidir (Karacan, 2007, 77-78).

Mevcut muhasebe sistemi dikkate alınarak, entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi ve kayıt altına alınması konusunda farklı yaklaşımlar bulunmaktadır (Yıldız, 2010, 151). Bontis 1998 yılında, entelektüel sermayeyi bir varlık olarak nitelendirirken, Edvinson bir kaynak olarak değerlendirmiştir (Edvinsson, 1997, 368).

Entelektüel sermayenin raporlanması ile ilgili genel olarak, üç farklı yöntem önerilmektedir. İlk yönteme göre, entelektüel sermaye maddi olmayan varlık olarak raporlanmaktadır. Bu yönteme göre, entelektüel sermayeyi meydana getiren varlıklar, işletmenin sahip olduğu diğer varlıklardan farklı değildir ve bu yüzden finansal tablolarda sunulmalıdır. İkinci yönteme göre; entelektüel sermaye işletmenin mevcut finansal tablolarına ek bir tablo olarak sunulmalıdır. Üçüncü yöntem ise, entelektüel sermayenin bir kısmının geleneksel raporlama sistemine dahil edilmesini, bir kısmının ise, ayrı raporlar halinde sunulmasını öneren karma yaklaşımdır (Erkus, 2004, 313-314).

Entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanmasına ilişkin; artış yaklaşımı, devrimsel yaklaşım ve melez yaklaşım olmak üzere üç farklı yaklaşım olduğu ifade edilmektedir (Yıldız, 2010, 35-36). Artış yaklaşımında, işletmelerin piyasa değerine etkisi olan finansal olmayan değerler direkt olarak finansal tablolarda raporlanmaktadır. Piyasa değeri ile direkt ilişki kurulamayan finansal olmayan değerler, finansal tablolarda raporlanmamaktadır. Devrimsel yaklaşımda, entelektüel sermayenin ölçülmesi ve bu ölçümün insan sermayesi, yapısal sermaye ve müşteri sermayesi olarak raporlanması gerekmektedir. Bu

yaklaşımında, entelektüel sermaye Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemine göre ölçülmekte ve entelektüel sermaye bilançosu olarak sunulmaktadır. Melez yaklaşımda ise, piyasada değeri tam olarak hesaplanabilen entelektüel sermaye unsurları, finansal tablolarda raporlanmaktadır. Piyasa değeri ile ilişkisi güçlü olmayan unsurlar ise, finansal tablolardan ayrı tutulmaktadır (Sipahi, 2004, 148).

Konu ile ilgili yapılan diğer çalışmalara göre, işletme içi ve işletme dışı bilgi kullanıcılarına; işletmenin entelektüel sermaye ile ilgili tam anlamıyla güvenilir bilgilerinin raporlanması önerilmiştir. Buna göre, bilgi edinmek isteyen kullanıcılar, raporlanan bu bilgilerden faydalanarak, kendi finansal durumlarını ve risklerini tespit edebilir ve daha doğru analizler yaparak kararlar alabilirler. Getirilen bu öneri ile bilgi kullanıcıları, entelektüel sermayeyi ölçme maliyetini raporlayan işletmeye devretmektedir. Buna karşın, entelektüel sermaye para ile ölçülüp sayısal olarak ifade edilemediği için, finansal bilgi kullanıcılarının bir kısmı açısından bu raporlar anlamlı olmayacaktır. Yatırımcıların bir kısmı, sunulan bu raporları anlamak, yorumlamak ve analiz etmeye çalışmak yerine, entelektüel sermayenin para ile ifade edilerek sunulmasını talep etmektedir (Seetharaman ve ötekiler, 2002, 139-140). Dolayısıyla, bilgi kullanıcılarının taleplerinin yerine getirilmesi için, geleneksel muhasebe kayıt düzeninde uygulandığı gibi, entelektüel sermayenin piyasa değerinin sayısal olarak sunulması kaçınılmaz olmaktadır (Ünal, 2010, 32-34).

Muhasebe genel olarak; bir işletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde değişmelere neden olan ve finansal nitelik taşıyan ekonomik olayları, öncelikle ortak bir ölçü birimi olan para cinsinden ifade eden, para cinsinden ifade ettiği bu bilgileri kaydeden, sınıflayan, özetleyen, raporlayan ve bu raporları yorumlayarak işletme içindeki ilgi grupları olan yöneticiler ve ortaklar ile işletme dışında kalan kredi kuruluşları, devlet ve diğer bilgi kullanıcılarına yönelik, anlamlı ve sistemli finansal nitelikte bilgiler üreten bir bilim dalı olarak ifade edilmektedir (Özulucan, 2014, 3). Bu bağlamda entelektüel sermaye, işletmelerin fiziksel varlıkları dışındaki varlıklarının ölçülerek para cinsinden ifade edilmesi, kaydedilmesi, sınıflandırılması, özetlenmesi ve raporlanması bakımından muhasebe biliminin ilgi alanına girmektedir. Bir başka ifadeyle, muhasebecilerin; entelektüel sermayenin işletmenin varlıkları ve kaynakları üzerinde nasıl bir değişime neden olduğunu ve bu değerlerin uzun dönemde işletme hakkında verilecek kararları etkileyip etkilemediğini bilmeleri gerekmektedir (Belyalova, 2003, 55).

Tarihi değerlere dayalı olarak uygulanan mevcut muhasebe sistemi, bilgi kullanıcılarının işletmelerin finansal durumu ve finansal performansı konusunda bilgilendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Bilgi kullanıcılarının elde ettiği bilgilerin çoğu sayısaldir ve muhasebenin temel kavramları ile genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak üretilmiştir. Entelektüel sermaye incelendiğinde, içerisinde oldukça yoğun soyut bilgiler bulunduran ve anlaşılması çok basit olmayan bir kavramdır (Önce, 1999, 65).

Uygulanmakta olan muhasebe sistemi, entelektüel sermaye yatırımlarını ölçme ve tespit etme noktasında yaşanan zorluklar nedeniyle, bu unsurları genellikle kayıp ve gider olarak nitelendirmektedir. Muhasebe bakış açısıyla, işletmelerde entelektüel sermaye yatırımları yükseldikçe, işletmelerin kaybı da aynı oranda yükselmektedir. Halbuki, işletmelerin entelektüel sermaye yatırımları, işletmelerin özellikle piyasa değerini düşürmemekte aksine yükseltmektedir (Gökmen, 2003, 110-118).

Leif Edvinsson, işletmelerin kullandıkları mevcut finansal tablolarının birçok gerçeği yansıtmadığını ileri sürmüştür. Edvinsson'un önerdiği yeni finansal tabloda, varlıklar finansal sermaye olarak yer almaktadır. Finansal olmayan sermayenin bir başka ifadeyle; insan sermayesi, müşteri sermayesi ve yapısal sermayenin kaynağı ise, entelektüel sermaye olarak karşımıza çıkmaktadır. Edvinsson'un önerdiği yeni finansal durum tablosu, Şekil 1'de sunulmuştur. Şekil 1'e göre gizli değerler, entelektüel sermayeyi ifade etmektedir. Bu yaklaşım aracılığı ile entelektüel sermaye, bilançoda görülebilir hale getirilmiştir.

Şekil 1. Entelektüel Sermaye Bilanço İlişkisi

Finansal Sermaye	I. Dönen Varlıklar	III. Kısa Vadeli Borçlar	Yasal Bilanço
	II. Duran Varlıklar	IV. Uzun Vadeli Borçlar	
Finansal Olmayan Sermaye	A – Maddi Duran Varlıklar	V. Öz Sermaye	Gizli Değerler
	B – Maddi Olmayan Duran Varlıklar	1 – Ödenmiş Sermaye	
	C – Entelektüel Varlıklar	2 – Ödenmemiş Sermaye (-)	
	1 – İnsan Sermayesi	3 – Entelektüel Sermaye	
	2 – Müşteri Sermayesi		
	3 – Yapısal Sermaye		

Kaynak: Arıkboğa, 2003, 117-118.

Entelektüel sermayenin Türkiye’deki gelişimini desteklemek üzere İstanbul Kalkınma Ajansının yardımları ile İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası, Marmara Üniversitesi, İstanbul Valiliği, Yıldız Teknik Üniversitesi ve Milli Produktivite Merkezi tarafından Entelektüel Sermaye Geliştirme Platformu oluşturulmuştur. Oluşturulan bu platform, sadece akademik çevrelerin değil, aynı zamanda uygulayıcıların da bu değerlerin muhasebenin önemli bir unsuru haline geldiğini anlamaları ve entelektüel sermayenin ölçülmesi, muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolar aracılığıyla sunulması konusunda hazırlıklı olduklarını göstermektedir. Entelektüel Sermaye Geliştirme Platformunun faaliyetlerini İstanbul’da sürdüren yaklaşık 30.000 serbest muhasebeci mali müşavir ve 550.000 işletmenin, entelektüel sermayelerinin saptanması, ölçülmesi ve geliştirilmesi için, oluşturulmuş bir proje olduğu ifade edilmektedir. Projenin Türkiye’de entelektüel sermayenin geliştirilmesine yönelik ilk olumlu katkısı, entelektüel sermaye değerlendirme yazılımının ortaya çıkarılmasıdır. Ayrıca Platform, 2012 yılında I. Uluslararası Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi ve Raporlanması Sempozyumunu düzenleyerek, muhasebe uygulayıcılarının konu ile ilgili bilgilendirilmesini sağlamıştır.

Türkiye’de 1994 yılında Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği yürürlüğe girmiştir. Uygulamada birliği sağlamak amacıyla Tebliğle birlikte, Tekdüzen Hesap Planı kullanılmaya başlanmış ve bu plana göre 26 numaralı Maddi Olmayan Duran Varlıklar hesap grubunda aşağıda belirtilen hesaplar yer almıştır.

- 260 Haklar
- 261 Şerefîye
- 262 Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri
- 263 Araştırma ve Geliştirme
- 264 Özel Maliyetler

Tekdüzen Hesap Planı entelektüel sermaye açısından incelendiğinde, Maddi Olmayan Duran Varlıklar grubunda entelektüel sermaye unsurlarından bazılarının yer verildiği görülmektedir. Hesap grubuna göre, bu grupta yer alan hesaplar işletmelerin entelektüel varlıklarının tamamının bilançoda gösterilmesine imkan tanımamıştır. Aktifleştirilebilen unsurlar ise, işletmenin kendi bünyesinde teknik bilgi, girişimcilik ve tecrübe gibi değerlerden

faydalanılarak meydana getirdiği varlıklardan değil, maliyetinin açık bir şekilde saptanabildiği ve bir bedel karşılığında dışarıdan satın aldıkları varlıkların muhasebeleştirilmesine olanak tanımaktadır (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, 27).

Muhasebe sistemi açısından entelektüel sermaye, “bir işletmenin defter değeri ile bu değere **ödenilmeye** hazır olunan değer, bir başka ifadeyle piyasa değeri ile defter değeri arasındaki olumlu fark” şeklinde tanımlanmaktadır (Brooking, 1997, 364-365). Bu tanım Tekdüzen Hesap Planının maddi olmayan duran varlıklar grubunda yer alan 261 Şerefiye hesabına benzemektedir. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğinde 261 Şerefiye hesabı için, “bir işletme devralınırken katlanılan maliyet ile söz konusu işletmenin rayiç bedel üzerinden hesaplanan net varlıklarının toplam tutarı arasındaki pozitif farkların izlenmesinde ve kayıt altına alınmasında kullanılır denilmektedir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, 27-28). Buna göre, piyasa işletmenin tamamına bir değer biçmekte, işletmenin devralma fiyatı ile mevcut tüm varlıkların değeri arasındaki fark, şerefiye olarak ifade edilmektedir.

Muhasebe sistemi genel olarak, hiç karşılığında bir şey ödemeye elverişli olmaması nedeniyle, defter değerini satış tutarından çıkarmakta ve ortaya pozitif bir fark çıktığında bu farkı, şerefiye olarak nitelendirmektedir (Stewart, 1997, 67). Bu anlamda geleneksel muhasebe bakış açısıyla şerefiye kavramı, entelektüel sermayeyi bir bütün olarak kapsamaktan, ağırlığını taşımaktan ve onu finansal tablolar aracılığıyla ortaya koymaktan çok uzaktır. Bu duruma ek olarak, uygulanmakta olan muhasebe sistemine göre şerefiye, amortismanla tabidir ve belirli bir süre sonra değerini kaybederek tükenmektedir. Halbuki entelektüel sermaye “değere dönüşen bilgi”, kullanıldıkça ve paylaşıldıkça değer kaybetmenin aksine değer kazanmaktadır.

Mevcut muhasebe uygulamalarında genel olarak, fiziki varlıkların gerçeğe uygun değerleri tespit edilip, bunun dışında kalan tüm unsurlar şerefiye olarak kabul edilmektedir. Buna karşın, fiziksel nitelik taşımayan varlıklar, gerçeğe uygun değerleri ile ölçülüp değerlendirilmemekte ve sadece alıcının finansal tablolarında sunulmaktadır (Önce, 1997, 72-73). Şerefiye ile entelektüel sermaye arasındaki en önemli farklardan bir diğeri, bu noktada ortaya çıkmaktadır. Şerefiyenin hesaplanabilmesi ve finansal tablolarda raporlanabilmesi için, bir işletmenin devralınması ve devir sonucunda ortaya çıkan piyasa değeri ile defter değeri arasındaki olumlu farkın tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü, muhasebe sistemine göre şerefiye, faaliyetlerini sürdüren bir işletmenin değil, satın alınan ya

da birleşme yoluyla devralınan bir işletmenin rayiç bedel üzerinden hesaplanan net varlıklarının toplam tutarı ile devralırken katlanılan maliyet arasındaki pozitif tutarı ifade etmektedir. Oysa, entelektüel sermaye, sadece devralınan işletmeler açısından değil, bu durumdan çok daha fazla faaliyetlerini verimli ve etkin olarak sürdüren işletmeler için söz konusu olmaktadır. Ayrıca, faaliyet sonuçlarına göre bu değer yılдан yıla yükselmesi ya da azalması söz konusu olmaktadır (Karacan, 2007, 109). Dolayısıyla, bu farkın entelektüel sermaye olarak ifade edilmesi ve her faaliyet dönemi sonunda değerlemesinin yapılarak, finansal tablolarda raporlanması, çok daha doğru bir muhasebe uygulaması olacaktır.

Smith ve Parr (2000, 64) bilanço eşitliğinde entelektüel sermayeyi Şekil 2'deki gibi sunmuştur.

Şekil 2. Bilanço Eşitliğinde Entelektüel Sermaye

Dönen Varlıklar	Kısa Vadeli Borçlar
+	+
Duran Varlıklar	Uzun Vadeli Borçlar
+	+
	Öz Sermaye
	+
Entelektüel Varlıklar	Entelektüel Sermaye

Kaynak: Erhan, 2003, 16.

Leif Edvinsson'a göre, entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi için, muhasebe uygulayıcılarının gerçekleştirmesi gereken dört aşama söz konusudur. Bu aşamalardan ilkinde, muhasebe bilgi sistemleri gözden geçirilmeli ve entelektüel sermayeyi yönetmek ve kontrol etmek amacıyla yeniden planlanarak organize edilmelidir. İkinci aşamada, entelektüel sermaye için genel kabul görmüş raporlama standartları oluşturulmalı; üçüncü aşamada, entelektüel sermaye denetlenmeli ve doğrulanmalı; dördüncü aşamada ise, işletmenin müşterileri entelektüel sermaye aracılığı ile değer yaratan unsurlar ve sistemler hakkında bilgilendirilmelidir (Seetharaman ve ötekiler, 2002, 131).

Karl Erik Sveiby “Görünmeyen Bilanço” isimli çalışması ile entelektüel sermayenin ölçülmesi ve raporlanması için, öneriler sunmuştur. Bu önerilerden hareket ederek, birçok İsveç işletmesi entelektüel sermayeyi yıllık raporlarında sunarak uygulamıştır. İsveç’te ilgili Kurullar 1993 yılında entelektüel sermayenin yıllık raporlarda sunulmasının bir standart haline getirilmesine karar vermiştir (Tenekecioğlu ve Yıldız, 2004, 580-581).

Skandia, görünen ve görünmeyen muhasebe arasındaki farklılığı belirtmek üzere yeni bir bilanço oluşturmaya çalışmıştır (Kayalı ve Ada, 2008, 29)

Türkiye’de TÜRMOB’un yapmış olduğu, serbest muhasebeci mali müşavirlik, finansal muhasebe sınavında entelektüel sermaye, bilanço örneğinin pasifinde öz sermaye grubu içerisinde sunulmuştur (Yıldız, 2010, 35). Mevcut Tekdüzen Hesap Planı içerisinde yer almamasına rağmen, teorisyenlerin değil, uygulayıcılar tarafından entelektüel sermayenin bilançoda pasif bir unsur olarak sunulması, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması gerektiği konusunda son derece önemli bir adım olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkemizde entelektüel sermayenin nasıl muhasebeleştirileceği ve finansal tablolarda hangi kalemler aracılığıyla raporlanacağı konusunda farklı görüşler ileri sürülmektedir.

Çıkrıkçı ve Daştan (2002, 28), entelektüel sermayeyi dönem sonlarında Piyasa Değeri – Defter Değeri yöntemini kullanarak, ortaya çıkan değeri Maddi Olmayan Duran Varlıklar içerisinde, 265 Entelektüel Varlıklar hesabı ve Öz Sermaye grubu içerisinde 502 Entelektüel Sermaye hesabı şeklinde aşağıdaki gibi bilançoda yer alması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Şekil 3. XYZ A.Ş.’nin 31.12.... Tarihli Finansal Durum Tablosu

I. Dönen Varlıklar	III. Kısa Vadeli Borçlar
II. Duran Varlıklar	IV. Uzun Vadeli Borçlar
E – Maddi Olmayan Duran Varlıklar	V. Öz Sermaye
	A – Ödenmiş Sermaye
	1 – Sermaye
6 – Entelektüel Varlıklar	2 – Ödenmemiş Sermaye (-)
	3 – Entelektüel Sermaye

Kaynak: Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, 28.

Kutlu (2009, 252), entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi konusunda yapılan diğer çalışmalarda olduğu gibi entelektüel sermayenin Maddi Olmayan Duran Varlıklar grubunda muhasebeleştirilmesini öngörmüştür. Buna göre, aktif kısımda 265 Entelektüel Sermaye Unsurları hesabı kullanılabilirken, pasif kısımda 50 kodlu grup içinde 502 Entelektüel Sermaye hesabı hesabın yerine, Tekdüzen Hesap Planında boş olan 51 numaralı grupta 510 Entelektüel Sermaye hesabı olarak kaydedilmesinin daha doğru olacağını ifade etmiştir. Kutlu'ya göre 50 numaralı grup ödenmiş sermayeyi vermektedir. 500 Sermaye ve 501 Ödenmemiş Sermaye hesapları arasındaki fark, ödenmiş sermayeyi vereceğinden, bu grupta yeni bir hesaba yer vererek entelektüel sermaye yazıldığında hesaplar arasındaki fark, ödenmiş sermayeyi temsil edecek ve yanlış yorumlara neden olabilecektir. Kutlu'ya göre entelektüel sermayenin bilançoda gösterimi Şekil 4'te verildiği gibi gerçekleşecektir.

Şekil 4. ... İşletmesi .../.../... Tarihli Bilanço

1. Dönen Varlıklar	3. Kısa Vadeli Borçlar
2. Duran Varlıklar	4. Uzun Vadeli Borçlar
26 Maddi Olmayan Duran Varlıklar	5. Öz Sermaye
Entelektüel Sermaye Unsurları	Entelektüel Sermaye

Kaynak: Kutlu, 2009, 254.

Karacan (2007, 112 – 113), entelektüel sermayeyi muhasebeleştirirken, diğer çalışmalarda olduğu gibi aktif bölümde 265 Entelektüel Varlıklar hesabını kullanmış, pasif bölümde ise, 502 Entelektüel Sermaye veya 510 Entelektüel Sermaye hesaplarının yerine, öz sermaye hesap grubu içerisinde serbest bırakılmış olan 504 Entelektüel Sermaye hesabının kullanılmasının daha uygun olacağını belirtmiştir. Karacan'ın çalışmasında entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması diğer çalışmalardan farklı değildir. Buna göre entelektüel sermaye bilançoda maddi olmayan duran varlıklar ve öz sermaye içerisinde raporlanmıştır.

Aşıkoğlu ve ötekiler (2008, 128) entelektüel sermayeyi muhasebeleştirirken, Karacan'a benzer şekilde aktif bölümde 265 Entelektüel Varlıklar hesabını kullanırken, pasif bölümde ise, 504 Entelektüel Sermaye hesabını kullanmışlardır. Yapılan bu kayıt ile işletmenin aktiflerinde bir artış meydana gelecek ve doğal olarak işletmenin öz sermayesinde de bir artışa neden

olacaktır. Sonuç olarak, bu artışa neden olan unsurun adı entelektüel sermaye olarak finansal tablolara yansıtılmış olacaktır.

Bengü ve Türk (2010, 113), entelektüel sermayenin bilançoda raporlanması konusunda yeni bir öneri getirmişlerdir. Araştırmacılara göre entelektüel sermaye maddi olmayan duran varlıklar içerisinde değil, entelektüel varlıklar adı altında ayrı bir grupta Şekil 5'te verildiği gibi raporlanmalıdır.

Şekil 5. Entelektüel Sermaye ve Tekdüzen Hesap Planı ile Uyumlaştırılabilir Bilanço

I. Dönen Varlıklar	III. Kısa Vadeli Borçlar
II. Duran Varlıklar	IV. Uzun Vadeli Borçlar
A – Maddi Duran Varlıklar	
B – Maddi Olmayan Duran Varlıklar	V. Öz Sermaye
C – Entelektüel Varlıklar	
1 - İnsan Kaynakları	1 – Sermaye
2 - İlişkiler	2 – Ödenmemiş Sermaye (-)
3 - Entelektüel Mülkiyet	3 – Entelektüel Sermaye

Kaynak: Bengü ve Türk, 2010, 113.

Literatür incelendiğinde, entelektüel sermayenin nasıl muhasebeleştirileceği ve finansal tablolarda nasıl raporlanacağı konusunda tam bir görüş birliği olmadığı görülmektedir.

Türkiye’de Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğine göre uygulanmakta Tekdüzen Hesap Planında entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi öngörülmemiştir. Ancak, Tekdüzen Hesap Planında gelecekte meydana gelebilecek gelişmeler ve değişikliklere uyum sağlanabilmesi için, kullanıma açık serbest hesaplar bırakılmıştır.

Entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesi ve finansal tablolarda raporlanması konusunda ülkemizde yapılan çalışmalar genel olarak, entelektüel sermayenin maddi olmayan duran varlıklar ve öz sermaye içerisinde raporlanmasını öngörmektedir. Ancak, Türkiye Muhasebe Standartlarınının 38 numaralı Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı incelendiğinde, entelektüel sermayenin maddi olmayan duran varlık olarak raporlanması mümkün görünmemektedir.

Entelektüel sermaye, yeni bir varlık ya da kaynak unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, bu unsurların 26 numaralı Maddi Olmayan Duran Varlıklar Grubu ile

50 numaralı Ödenmiş Sermaye Grubu içerisinde kullanılması doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Nitekim bu hesap grupları Tekdüzen Hesap Planı oluşturulurken, kural koyucular tarafından değerlendirilerek bu gruplar içerisinde yer alacak hesap kalemleri belirlenmiş ve detaylı açıklamalar yapılmıştır. Buna göre entelektüel sermaye, unsurları ile birlikte analiz edildiğinde, kapsamlı bilgiler içermesi ve gelişime açık özellikler taşıması nedeniyle, mevcut hesap gruplarının altında değil, yeni bir hesap grubu oluşturularak muhasebeleştirilmesi ve bilançoda bu şekilde raporlanması, entelektüel sermayenin öneminin vurgulanması açısından çok daha uygun bir yaklaşım olacaktır.

Entelektüel sermayenin bilançoda sunulmasına ilişkin aşağıda bir örnek gerçekleştirilmiştir. Örnekte ele alınan işletmenin entelektüel sermayesi Piyasa Değeri-Defter Değeri Yöntemine göre hesaplanmıştır. Tablo 2’de Vakıf Yatırım Ortaklığının 2010, 2011, 2012, 2013 ve 2014 yıllarına ilişkin piyasa değerleri - defter değerleri yer almaktadır.

Tablo 2. Vakıf Yatırım Ortaklığının Yıllara Göre Piyasa Değeri – Defter Değerleri

	2010	2011	2012	2013	2014
Ortalama Hisse Fiyatları	2.19608	1.9491	1.158	1.037	0.9594
Ödenmiş Sermaye	7.500.000	15.000.000	15.000.000	15.000.000	20.000.000
Piyasa Değeri	16.470.600	29.236.500	17.370.000	15.555.000	19.188.000
Öz Sermaye (Defter Değeri)	15.506.811	13.746.930	14.423.316	12.987.010	17.998.994
Piyasa Değeri / Defter Değeri	1.06	2.13	1.20	1.20	1.07
Piyasa Değeri – Defter Değeri	*963.789	*15.489.570	*2.946.684	*2.567.990	*1.189.006

Tablo 2 incelendiğinde, Vakıf Yatırım Ortaklığının bu yönteme göre tüm yıllarda piyasa değerinin defter değerinin üzerinde gerçekleştiği ve dolayısıyla, işletmenin 2010-2014 yılları arasında bilançolarında yer almayan gizli değerlere sahip olduğu görülmektedir. Ortalama hisse fiyatları incelendiğinde, işletmenin yıllar itibarıyla bu oranlarının sürekli düşüş eğiliminde olduğu, buna karşın işletmenin 2011 ve 2013 yıllarında sermaye artırımına gitmesi nedeniyle, piyasa

değerlerinin defter değerlerinin üzerinde gerçekleştiğini ifade etmek mümkündür. İşletmenin defter değerleri (öz sermaye) incelendiğinde; 2011, 2012, 2013 ve 2014 yıllarında bu değerlerin ödenmiş sermayenin altında gerçekleştiği görülmektedir. İşletmenin KAP'a bildirdiği bilançolarına göre bu yıllarda işletmenin faaliyetleri zararlı sonuçlanmış, dolayısıyla ödenmiş sermayeleri öz sermayelerin üzerinde gerçekleşmiştir. 2010 yılında işletmenin ortalama hisse fiyatı, 2011 yılına göre daha yüksek olmasına karşın, 2011 yılında sermaye artırımının etkisi ile işletmenin piyasa değeri oldukça yükselmiş (29.236.500 TL) ve işletme entelektüel sermaye açısından en olumlu performansı 2011 yılında ortaya koymuştur (15.489.570 TL).

Sonuç olarak, işletme bu yönetime göre tüm yıllarda entelektüel sermaye üretebilmiş görünse de, sermaye artırımı gibi işletme politikalarının yöntemden elde edilen bulguları etkilediği görülmektedir. Bu bağlamda, Vakıf Yatırım Ortaklığının yıllar itibariyle entelektüel sermaye performansı eğilimi açısından, bilançoda görünmeyen varlıkları, iyi yönetemediği ve sonuç olarak piyasanın işletmeye biçtiği değer düşüş eğiliminde olduğu ifade edilebilir. İşletmenin entelektüel sermayesi bilançolarda Tablo 3'deki gibi raporlanabilir.

Tablo 3. Vakıf Yatırım Ortaklığının Piyasa Değeri – Defter Değeri Yöntemine Göre Entelektüel Sermayesi Raporlanmış Özet Bilançoları

	2010	2011	2012	2013	2014
Dönen Varlıklar	16.353.377	13.793.403	14.590.652	13.113.747	19.516.673
Duran Varlıklar	991.537	15.577.317	3.012.187	2.619.874	1.238.353
Maddi Duran Varlıklar	19.314	80.888	62.421	42.438	27.180
Maddi Olmayan Duran Var.	7.669	6.859	3.082	9.446	22.167
Entelektüel Sermaye Varlıkları	*963.789	*15.489.570	*2.946.684	*2.567.990	*1.189.006
Toplam Varlıklar	17.344.914	29.370.720	17.602.839	15.733.621	20.755.026
Kısa Vadeli Yükümlülükler	814.679	69.658	141.624	79.727	1.439.003
Uzun Vadeli Yükümlülükler	59.635	64.562	91.215	98.894	128.023
Öz Sermaye	16.470.600	29.236.500	17.370.000	15.555.000	19.188.000
Ödenmiş Sermaye	7.500.000	15.000.000	15.000.000	15.000.000	20.000.000
Entelektüel Sermaye	*963.789	*15.489.570	*2.946.684	*2.567.990	*1.189.006
Toplam Kaynaklar	17.344.914	29.370.720	17.602.839	15.733.621	20.755.026

Tablo 3 incelendiğinde, Vakıf Yatırım Ortaklığının defter değerlerine ek olarak piyasa değerleri de işletmenin bilançolarında raporlandığında, KAP'a bildirilen bilançolara göre tüm yıllarda duran varlıklarda ve öz sermayelerde artış meydana gelmiştir. Dolayısıyla, entelektüel sermaye değerleri bilançolarda raporlandığında; bilgi kullanıcıları işletmeler hakkında kararlar verirken işletmelerin hem defter değerini hem de piyasa değerini, bir başka ifadeyle entelektüel sermayesini birlikte görebilme, bu değerlerde meydana gelen değişimleri yıllar itibariyle değerlendirebilme ve gerçeğe daha uygun bilgiler ile analiz edebilme imkanı elde etmiş olmaktadır.

5. ENTELEKTÜEL SERMAYENİN TÜRKİYE MUHASEBE STANDARTLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

Sermaye piyasalarında meydana gelen gelişmelerle birlikte, ülke ekonomilerinin hızla uluslararası ekonomik sisteme entegre olmaları, muhasebe alanında da finansal tabloların karşılaştırılabilirliği ve standart uygulamaların gerçekleştirilebilmesi için, ortak bir dilin kullanılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Finansal tabloların uluslararası boyutta karşılaştırılabilir ve gerçeğe uygun bilgi üretebilmesi açısından Uluslararası Finansal Raporlama Standartları geliştirilmiş ve Türkiye'de bu standartlar Türkiye Muhasebe Standartları adı altında yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu bağlamda, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) yayınlanmıştır. Türkiye'de bu standartlara uyumu sağlamak amacıyla Türkiye Muhasebe Standartları (TMS) ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) Resmi Gazete'de yayınlanmış ve Yeni Türk Ticaret Kanunu ile birlikte uygulama yasalaşmıştır. Dolayısıyla, entelektüel sermayeyi ölçmek için kullanılan yöntemlerin muhasebe bilgi sistemi içerisinde bir değerlendirme aracı olarak kullanılabilmesi ve entelektüel sermayenin finansal tablolarda sunulabilmesi için, her şeyden önce muhasebe uygulamalarına yön veren usul ve esaslar arasında yer alan Türkiye Muhasebe Standartları açısından uyumlu olması gerekmektedir.

Türkiye Muhasebe Standartları incelendiğinde, entelektüel sermayeyi bütünüyle kapsayan bir standart olmadığı görülmektedir. Bu çalışmada, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması, TMS'de yer alan tüm standartlar yerine, aşağıda ifade edilen ve entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması konusuyla ilişkilendirilebilen standartlar açısından değerlendirmelere yer verilmiştir.

- a) Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve
- b) TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı
- c) TFRS-13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı
- d) TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı
- e) TFRS-3 İşletme Birleşmeleri Standardı

5.1. Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeve Açısından Değerlendirme

1989 yılında yayımlanan finansal tabloların hazırlanma ve sunulma esaslarına ilişkin Kavramsal Çerçeve bilgi kullanıcıları için, düzenlenen ve raporlanan finansal tabloların tabi olacakları kural ve esasları ortaya koymaktadır (Türkiye Muhasebe Standartları, 2011, 3-4). Kavramsal çerçeve genel olarak; finansal raporlamanın hedeflerini, yararlı olabilecek finansal bilgilerin temel niteliksel özelliklerini, finansal tabloları oluşturan unsurların tanım, tahakkuk ve ölçümleme esaslarını ve son olarak sermaye ve sermayenin korunması kavramlarını düzenlemektedir.

Kavramsal Çerçeve açısından finansal raporlamanın hedefi, mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç veren kişi, kurum ve kuruluşlara ve kredi verenlere finansal tabloları sunan işletmeye kaynak temin ederken, yararlı olacak gerçeğe uygun bilgileri sağlamaktır (TMS, 2011, 6).

Muhasebe Standartları, Kavramsal Çerçevenin finansal raporlamanın amaçlarında belirttiği üzere; mevcut ve potansiyel yatırımcılara, borç veren kişi, kurum ve kuruluşlara ve kredi verenlere yönelik raporlamayı ön plana çıkarmaktadır. Kavramsal Çerçeveye göre finansal raporlar öncelikle bu gruplara yönelik olarak sunulmaktadır (Akbulut, 2012, 15). Dolayısıyla, işletme dışında yer alan bilgi kullanıcılarının işletmenin raporladığı finansal tablolar dışında bilgi edinebilmeleri oldukça zor görünmektedir. Bu bağlamda raporlanan bilgilerin gerçek ve ihtiyacı karşılayabilecek bilgiler olması gerekmektedir.

Entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması, finansal raporlamanın amacı açısından incelendiğinde, işletmelerin gerçek değerlerinin bu tablolarda sunulması gerektiği açıktır. Ancak, Kavramsal Çerçevde bir unsurun finansal tablolarda raporlanabilmesi için, varlık olarak nitelendirilebilme koşullarını taşıması gerekmektedir. Buna göre varlık, geçmişte olan işlemlerin sonucunda ortaya çıkan ve halihazırda işletmenin kontrolünde olan ve gelecekte işletmeye ekonomik fayda sağlaması beklenen

değerlerdir (TMS, 2011, 19). Entelektüel sermaye unsurları ile birlikte değerlendirildiğinde, Kavramsal Çerçeve ifade edilen varlık olarak nitelendirilebilme koşullarını tam olarak karşılayamamaktadır. Dolayısıyla, entelektüel sermayenin işletmelerin finansal tablolarında raporlanabilmeleri için, Kavramsal Çerçeve varlık tanımının güncellenmesi gerekecektir.

Kavramsal Çerçeveye göre finansal tablolar; işletmeye kaynak sağlamayı düşünen bilgi kullanıcılarının işletmenin değerine yönelik yapacakları tahminlerde yardımcı olacak finansal bilgileri ortaya koymalıdır. Finansal tablolardan yararlanma konusunda TMS'nin öncelik tanıdığı; yatırımcıların, borç verenlerin ve kredi kuruluşlarının bu tablolardan ihtiyaçlarına uygun ve faydalı bilgi elde edebilmeleri için, işletmenin finansal tablolarının gerçeğe uygun değerlerle sunulması gerekmektedir.

Kavramsal Çerçeve, işletmeye kaynak sağlamayı düşünen bilgi kullanıcılarının özellikle işletme dışından bilgi edinmek isteyen tarafların bir çoğunun, finansal tabloları sunan işletmelerden direkt olarak kendilerine bilgi aktarılmasını isteme imkanının bulunmadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla, bu tür bilgi kullanıcıları, ihtiyacı olan bilgiler için genel amaçlı finansal tablolara güvenmek durumundadırlar. Kavramsal Çerçeveye göre işletme dışında yer alan bilgi kullanıcıları, finansal tabloların sunulduğu asli kullanıcılarıdır. Finansal tablolar düzenlenirken, mümkün olan en fazla sayıdaki kullanıcının ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde bilginin sunulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, finansal tabloları raporlayan işletmenin, asli kullanıcılarından meydana gelen bir alt grup için, yararlı olabilecek ek bilgiyi finansal tablolarda sunması, engel teşkil etmemektedir (TMS, 2011, 7).

Defter değeri piyasa değerini yansıtmayan işletmelerin raporladığı finansal tablolar, Kavramsal Çerçevenin finansal raporlama amacına ters düşmektedir. Dolayısıyla, piyasa değeri ile defter değeri arasındaki farkı gösteren entelektüel sermaye, Kavramsal Çerçeve ifade edilen finansal raporlamanın amacı açısından değerlendirildiğinde, finansal tablolarda sunulması gerekmektedir.

Kavramsal Çerçevenin ekonomik kaynaklar ve talep hakları bölümüne göre, finansal tablolar, işletmeye kaynak temin etme kararları verilirken yararlı olacak veriler açısından kullanıcıların, bu tabloları sunan işletmenin faaliyetleri için, kullanıma hazır olan bütün kaynakların yapısını ve değerini bilmesi gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, finansal tablolarda sunulan kaynakların ve bu kaynakların değerinin gerçeği yansıtması gerekmektedir.

İşletmelerin mevcut muhasebe uygulamaları sonucu ortaya koydukları öz sermaye içerisinde yer alan ödenmiş sermaye, ilk kayda alınmadan sonra sermaye artışları veya azalışları haricinde her hangi bir değişime tabi olmamaktadır. Halbuki özellikle hisse senetleri borsada işlem gören işletmelerin sahip olduğu sermaye ve bir bütün olarak işletme, aktif piyasada her gün değerlemeye tabi tutularak, işletmenin gerçeğe uygun değeri ortaya konulmaktadır.

Kullanıma hazır bütün kaynak yapısının ve değerinin finansal tablolarda sunulması için, işletmenin piyasa değerinin defter değerini aşan kısmının raporlanması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, defterde ilk kez kayıt altına alınmış değer ile gelecek dönemlerde de aynı tutar üzerinden sunulan ödenmiş sermayeye ek olarak, ödenmiş sermayenin takip eden dönemlerde o anki değerini gösteren entelektüel sermaye finansal tablolarda raporlanmalıdır.

Kavramsal Çerçeve de bilgi kullanıcılarına yararlı olabilecek finansal bilgilerin taşınması gereken niteliksel özellikler aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

- İhtiyaca uygunluk
- Gerçeğe uygun şekilde sunum
- Karşılaştırılabilirlik
- Doğrulanabilirlik
- Zamanında sunum
- Anlaşılabilirlik

Kavramsal Çerçeve de finansal bilgilerin taşınması gereken niteliksel özelliklerden ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun şekilde sunum, temel özellikler olarak ifade edilmektedir. Karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum ve anlaşılabilirlik özellikleri ise, destekleyici özellikler olarak belirtilmiştir.

Muhasebe standartlarını geliştiren Kurullar, finansal tabloların sunumunda ihtiyaca uygun finansal bilginin, her şeyden önce dikkate alınması gereken niteliksel özellik olduğunu ifade etmişlerdir. Türkiye Muhasebe Standartlarında ihtiyaca uygun bilgi, kaynak sağlayıcılarının alacakları kararlarda farklılığa neden olacak etkiye sahip olan bilgi olarak tanımlanmaktadır (TMS, 2011, 12). Bu bağlamda entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması ya da raporlanmamasının, kaynak sağlayıcılarının verecekleri kararları etkileyip etkilemeyeceği sorusu gündeme gelmektedir.

Kavramsal Çerçeveye göre önemlilik, ihtiyaca uygunluğun işletmeye özgü durumudur. Finansal tablolarda bir bilginin sunulması veya yanlış sunulması

bilgi kullanıcılarının işletme ile ilgili finansal bilgiye dayanarak verecekleri kararları değiştirebiliyorsa, bu bilgi önemlidir. Günümüzde defter değerinin oldukça üzerinde piyasa değerine sahip olan işletmelerin, entelektüel sermaye olarak nitelendirilen bu değerlerinin finansal tablolarda sunulması durumunda, bilgi kullanıcılarının verecekleri kararları değiştirme gücü olduğu bir gerçektir. Dolayısıyla, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanmasının önemli olduğunu ve ihtiyaca uygun değerler içerdiğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Kavramsal Çerçeveye göre yararlı finansal bilginin temel niteliksel özelliklerinden bir diğeri, gerçeğe uygun şekilde sunumdur. Kavramsal Çerçevede ifade edilen bu özelliğe göre, finansal tablolarda raporlanan bilgilerin, ihtiyacı tam anlamıyla karşılayabilmesi için, muhasebeye konu teşkil eden olayın, bu tablolarda raporlanması yeterli değildir. Raporlanan bu bilgilerin, açıklamayı amaçladığı finansal işlemleri gerçeğe uygun bir şekilde sunma görevi de bulunmaktadır. Gerçeğe uygun bir sunumun eksiksiz bir şekilde yerine getirilebilmesi için ise, üç temel özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bu anlamda sunum; tam, tarafsız ve hatasız olmalıdır (Güler, 2012, 31).

Tam bir sunum; finansal nitelikteki olayın bilgi kullanıcıları tarafından anlaşılması için, tanımlamalar ve açıklamaları da içermek üzere gerekli tüm bilgileri kapsamaktadır. Tam bir sunum, finansal tablolarda raporlanan bazı kalemlerin özelliğini ve niteliğini etkileyebilecek unsur ve durumları ve bununla birlikte rakamsal ifadeyi ortaya koymakta kullanılan süreç ile ilgili açıklamaları gerektirmektedir (TMS, 2011, 14). Bu anlamda işletmelerin piyasadaki gerçek değerlerini sunamayan finansal tabloların, tam bir sunum özelliğine sahip olduğu şüphelidir. Entelektüel sermayenin finansal tablolarda yer alan kalemleri ve esasen finansal tabloları bir bütün olarak etkilediği açıktır. Dolayısıyla, entelektüel sermayenin finansal tablolarda rakamsal olarak raporlanması ile birlikte, bilgi kullanıcıları tarafından anlaşılması gereken tüm bilgiler raporlanarak, tam bir sunum gerçekleştirilebilir.

Tarafsız sunum; finansal tablolarda raporlanan bilgilerin seçiminde ve raporlanmasında önyargısız olmayı ifade etmektedir. Tarafsız bilgi, işletmeye kaynak sağlama ile ilgili verilecek kararlar üzerinde etkisi olmayan bilgi anlamına gelmemektedir. Gerçekte tarafsız finansal bilgi, kullanıcılarının kararlarını etkileme gücü yüksek bilgidir.

Gerçeğe uygun sunumun özelliklerinden tarafsız sunum, entelektüel sermaye açısından incelendiğinde; bu tür bir finansal bilginin işletme hakkında karar verme noktasında olan kullanıcıları etkileyip etkilemediği durumu dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Yapılan bilimsel çalışmalar, işletmelerin sahip olduğu entelektüel sermayenin bilgi kullanıcılarının işletme ile ilgili verdikleri kararları etkilediğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Khan 2008 yılında, “Entelektüel Sermaye ve İşletmelerin Bir Değer Ölçümü Olarak Finansal Tablolarının Algılanan Önemi” isimli çalışmasında, entelektüel sermayenin ve onun unsurlarının işletme değerinin bir göstergesi olarak finansal tabloların algılanan önemi üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışma sonucunda; işletme değerinin bir göstergesi olarak finansal tabloların, gerçekte önemsiz olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada entelektüel sermayesini raporlamayı başaramayan işletmelerin, işletme değerinin bir göstergesi olarak finansal tablolarını sunmalarının önemli olmadığı saptanmıştır. Sonuç olarak, mevcut finansal tablo formatı görünmeyen bu varlıkları raporlayamadığı veya tanımlayamadığı için, finansal tabloların işletme değerinin bir göstergesi olarak algısının azaldığı ifade edilmiştir.

Kavramsal Çerçeveye göre sunumun gerçeğe uygun olması için, tam ve tarafsız olmasının yanı sıra hatasız olması da gerekmektedir. Hatasız sunum; finansal işlemlerin ifade edilmesinde yanlışların ya da ihmallerin olmaması ve sunulan finansal bilgilerin temin edilmesinde kullanılan sürecin hatasız olarak seçilmiş ve uygulanmış olması anlamına gelmektedir. Buna göre hatasız sunum, her yönüyle kesin bir doğruluğa sahip olmayabilir. Burada hatasız sunum ile ifade edilen, tam olarak kestirilemeyen, ancak tahmin edilebilen bir değer veya tutarın, açıkça ve doğru bir biçimde tanımlanması, tahminde kullanılan sürecin kesin bir dille açıklanması ve tahmin için uygun görülen sürecin seçilmesinde ve uygulamaya geçirilmesinde hata yapılmamış olmasıdır. Kavramsal Çerçeve açısından böyle bir durumda, bu tahmini raporlamanın geççeğe uygun olabileceği vurgulanmaktadır (TMS, 2011, 14).

Hatasız sunumda ifade edilen sunulacak değerlerin tanımlanması, tahminde kullanılacak sürecin açıklanması ve uygulanması bağlamında, entelektüel sermayenin ölçümünde ve raporlanmasında kullanılan yöntemlerin karmaşık süreçler içermesi, onun gerçeğe uygun sunumu etkilemeyeceğini göstermektedir. Burada önemli olan entelektüel sermaye tespit edilirken ölçülecek değer veya tutarın açık ve doğru bir şekilde tanımlanması, tahminde kullanılacak sürecin açıklanması ve uygun sürecin seçiminde hata yapılmaması gerektiğidir.

Kavramsal Çerçeve de finansal tabloların ihtiyaca ve gerçeğe uygun şekilde kaliteli sunumunun, uygulama açısından nasıl gerçekleştirileceği üç aşamada açık bir şekilde ifade edilmiştir. Buna göre birinci adımda, finansal tabloları sunan işletmenin bu tablolarda yer alacak bilgilerini tespit ederken, kullananlara yarar sağlayabilme ihtimali olan ekonomik işlemleri saptaması gerekmektedir. İkinci adımda, ekonomik işlemle ilgili, finansal tablolarda yer aldığı ve gerçeğe uygun bir şekilde raporlandığında ihtiyaca en uygun olacak bilgi türü belirlenmektedir. Üçüncü adımda ise, bu bilginin mevcut olup olmadığı ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulup sunulamayacağı saptanacaktır. Bilgi mevcut ve gerçeğe uygun bir şekilde sunulabiliyorsa, bu bilginin temel niteliksel özellikleri taşıdığı ve finansal tablolarda raporlanabileceği ifade edilmektedir (TMS, 2011, 15).

Entelektüel sermaye, gerçeğe uygun şekilde sunum ve ihtiyaca uygunluk açısından genel olarak değerlendirildiğinde, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması, bu tabloların etkinliğini ve kalitesini artırabilir.

İhtiyaca ve gerçeğe uygun olarak raporlanan finansal bilginin çok daha faydalı olmasını sağlayan destekleyici niteliksel özellikler Kavramsal Çerçeve de; karşılaştırılabilirlik, doğrulanabilirlik, zamanında sunum ve anlaşılabilirlik olarak belirtilmiştir.

Kavramsal Çerçeve ye göre finansal tabloları sunan işletmeyle ilgili finansal bilgiler, başka işletmelerle ilgili benzer finansal bilgilerle ve aynı işletmenin farklı bir tarihe ait benzer finansal bilgileriyle karşılaştırılabilirliği daha yararlıdır. Finansal raporlamaya ilişkin karşılaştırılabilirlik özelliği, bilgi kullanıcılarının unsurlar arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları saptayabilmesini sağlayan bir özelliktir.

Kavramsal Çerçeve açısından bir ekonomik işlemin gerçeğe uygun sunumu ile benzer bir ekonomik işlemin başka bir işletme tarafından gerçeğe uygun sunumunun, kendiliğinden karşılaştırılabilirliği sağlayacağı vurgulanmaktadır. Gerçeğe uygun sunum açısından aynı ekonomik işlem için, birden fazla ölçüm yöntemine müsaade edilmesi, gerçeğe uygun raporlamayı sağlayabilir, ancak karşılaştırılabilirliği azaltmaktadır (TMS, 2011, 15-16). Entelektüel sermayenin ölçümünde çok sayıda ölçüm yönteminin kullanılması finansal tablolar raporlanırken, bu tabloların karşılaştırılabilirlik özelliğini azaltabileceği ifade edilebilir. Ancak, ölçüm yöntemlerinden en uygun olanının örneğin Piyasa Değeri - Defter Değeri Yönteminin seçilerek,

entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması, karşılaştırılabilirlik özelliğine uygun bir yaklaşım olabilir.

Finansal tablolarda bir unsurun raporlanması ile ilgili doğrulanabilirlik, tarafsız gözlemcilerin bu unsurun açıklanmasında gerçeğe uygun raporlandığı hususunda aynı görüşte olabilmelerini ifade etmektedir. Doğrulama, kasadaki mevcut değerler sayılarak doğrudan yapılabileceği gibi, bir formül ya da bir yöntem aracılığıyla ortaya konulan verilerin denetlenerek ve aynı yöntem uygulanarak, dolaylı olarak sonuçların tekrar hesaplanması şeklinde gerçekleştirilebilmektedir (TMS, 2011, 16).

Entelektüel sermayeyi işletmeyi bir bütün olarak kabul edip finansal açıdan ölçen yöntemlere göre, bu sermayenin finansal tablolarda raporlanması, dolaylı doğrulama açısından bir sorun teşkil etmeyecektir. Entelektüel sermayeyi işletme düzeyinde ölçen yöntemler, aynı yöntem uygulanarak doğrulanabilir ve tekrar hesaplanabilir nitelikte yöntemlerdir.

Bilginin işletmeye kaynak sağlamaya ilgili karar verme noktasında olan kullanıcılar yönünden, bu kararlarını değiştirebilecek zamanda hazırda olması, finansal tabloların zamanında sunumunu ifade etmektedir (TMS, 2011, 17). Finansal tablolarda zamanında sunulamayan entelektüel sermayenin, özellikle piyasa değerleri defter değerlerine göre oldukça yüksek olan işletmeler hakkında, kaynak sağlama kararı verecek olan kullanıcıların kararlarını eksik bilgidan dolayı olumsuz yönde etkileyeceğini ifade etmek mümkündür.

Entelektüel sermayesi raporlanmamış bir işletmeyle ilgili kaynak sağlama kararı vermek, bilgi kullanıcılarını eksik bilgilendirildiği için, yanlış kararlar almasına neden olabilir. Örneğin, bilgi iletişim sektöründe faaliyetlerini sürdüren bir işletme, niteliği gereği fiziksel unsurlardan çok daha fazla entelektüel unsurlara sahiptir. Bu bağlamda işletmenin tarihi verilere dayalı olarak raporladığı finansal tablolarda sunulan kayıtlı değerinin, piyasa değerinin çok altında olması durumunda, raporlanan finansal tabloların zamanında ve gerçeğe uygun olmayacağı açıktır. Raporlanan finansal bilgilerle bu işletmenin kredi kuruluşlarından kaynak sağlama talebi olumsuz karşılanabileceği gibi, potansiyel bir yatırımcının yatırım kararını verirken de, sunulan raporların gerçeği göstermemesinden dolayı, olumsuz bir kanaate neden olabilecektir.

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeveye göre finansal tabloların taşınması gereken özelliklerden sonuncusu anlaşılabilirlik kriteridir. Bu anlamda

finansal bilgilerin açık ve öz olarak bölümlendirilmesi, tanımlamaların doğru yapılması ve raporlanması bu bilgileri anlaşılır kılmaktadır. Finansal tablolarda raporlanan bazı ekonomik işlemler, niteliği gereği karmaşıktır ve basitleştirilemez. Buna benzer ekonomik işlemlerle ilgili finansal bilgilerin finansal tablolarda sunulmaması, tablolardaki finansal bilgilerin çok daha basit anlaşılmasına olanak verebilir. Ancak böyle bir sunumda, finansal tablolar noksan bilgi verdiği için, kaynak sağlayıcılarının yanıtlarına neden olacaktır (TMS, 2011, 17).

Anlaşılabilirlik kriteri, finansal tablolarda noksan bilgi sunulmasının işletmeye kaynak sağlamak isteyenleri yanıltacağını vurgulamaktadır. Dolayısıyla, entelektüel sermaye finansal tablolarda raporlanmadığında, bu tabloların işletmenin finansal durumu ve performansı hakkında noksan bilgi sunup sunmadığı değerlendirilmelidir. Entelektüel sermaye, anlaşılabilirlik özelliğinde ifade edilen “bazı ekonomik işlemler, niteliği gereği karmaşıktır ve basitleştirilemez” örneğindeki gibi doğası gereği karmaşıktır. Ancak, yine bu özellikte ifade edildiği üzere, bir finansal bilginin basitleştirilememesi onu finansal tabloların dışında bırakılmasını gerektirmez. Anlaşılabilirlik özelliğine göre finansal tablolar, bu tabloları bir dereceye kadar anlayabilecek kullanıcılar için raporlanmaktadır. Dolayısıyla, bazı durumlarda yeterli bir bilgi donanımına sahip kullanıcıların dahi karmaşık işlemler konusunda bunları kavrayabilmek için, danışmanlardan yardım alma gereği ortaya çıkabilmektedir.

Uygulamada zaman zaman temel niteliksel özelliklerin kalitesini yükseltmek için, destekleyici niteliksel özelliğin azaltılması Kavramsal Çerçeve açısından uygun görülmektedir. Kavramsal Çerçeve bu duruma ilişkin verilen örnek dikkat çekicidir. Yeni bir finansal raporlama standardının geleceğe yönelik olarak uygulanması ile destekleyici niteliksel bir özellikte ortaya çıkabilecek dönemsel bir azalış, uzun dönemde temel niteliksel özelliklerin geliştirilmesi hususunda yararlı olabilecektir.

Burada yeni bir standardın geleceğe yönelik uygulanması ifadesi, standartları geliştiren Kurulların yeni standartlar ortaya koyabileceğini işaret etmektedir. Ayrıca, temel niteliksel özelliklerden ihtiyaca uygunluğun ve gerçeğe uygun bir şekilde sunumun uzun dönemde geliştirilmesi için, yararlı olabilecek ekonomik işlemlerin, destekleyici özelliklerin kalitesini azaltmış olsa bile raporlanabileceği sonucuna varılmaktadır. Dolayısıyla, entelektüel sermayenin yeni bir standart çerçevesinde finansal tablolarda raporlanması,

uzun vadede ihtiyaca uygunluğun ve gerçeğe uygun bir şekilde sunumun gelişimine katkı sağlayabilir.

Uygulamaya ilişkin bir diğer husus, piyasa değerleri tespit edilemeyen ya da kısa dönemde mümkün olmayan işletmelere ilişkin, entelektüel sermayenin ölçülememesi nedeniyle, bu işletmelerin finansal tablolarında entelektüel sermayenin raporlanamaması, finansal tabloların karşılaştırılabilirlik özelliğini azaltacaktır. Kavramsal Çerçeveye göre bu azalış, uygun açıklamalar yapılarak telafi edilebilecektir. Çünkü, finansal tablolara ilişkin esas özellikler; ihtiyaca uygunluk ve gerçeğe uygun bir şekilde sunumdur.

Finansal Raporlamaya İlişkin Kavramsal Çerçeveye göre işletmelerin finansal durumlarının ölçülmesiyle doğrudan ilgili unsurlar; varlıklar, borçlar ve öz sermayedir. Buna göre Kavramsal Çerçevеde borç; geçmişte meydana gelen finansal işlemler sonucunda ortaya çıkan ve ödenmesi ile birlikte işletmenin ekonomik değerlerinde bir azalışa neden olacak mevcut yükümlülüklerdir. Öz sermaye, işletmenin aktif toplamından tüm borçların düşürülmesi sonucunda ortaya çıkan tutar olarak ifade edilmiştir. Varlık ise, daha önceki finansal işlemler ile ortaya çıkan, işletmenin mevcut durumda kontrolünde bulunan ve son olarak ilerde işletmeye ekonomik yarar sağlaması olası olan değerler şeklinde tanımlanmıştır.

Varlıkların çoğu; makine, ticari mal, bina, arsa gibi fiziki unsurlardır. Bunun dışında bazı varlıkların fiziksel bir özelliği olmamasına karşın, varlık olarak nitelendirilebilmektedir. Fiziki niteliği olmayan bir unsur, örneğin teknik bilgi ve patentler gibi, işletmeye gelecekte ekonomik fayda sağlayabiliyorsa ve işletmenin kontrolü altındaysa, varlık olarak kabul edilmektedir.

İşletmelerin varlıklardan sağlayacağı ekonomik faydayı kontrol edebilmesi için, genel olarak kanuni bir hakka sahip olması gerekmektedir. Bu genel eğilime karşın, finansal raporlamaya ilişkin Kavramsal Çerçeveye göre kanuni bir kontrol yoksa bile herhangi bir unsur varlık olarak tanımlanabilmektedir. Örneğin, işletmelerin geliştirme faaliyetlerinin sonucunda ortaya çıkan teknik bilgiyi, işletme bir sır olarak değerlendirebilir ve bu teknik bilgiden elde edilecek ekonomik faydayı kontrol edebilirse, fiziki bir görünümü olmayan bu unsur, bir varlık olarak tanımlanabilecektir. Kavramsal Çerçevеde ifade edilen teknik bilgi, entelektüel sermayenin unsurlarından biridir.

Kavramsal Çerçevenin tahakkuk bölümünde, unsur olarak tanımlanabilen bir kalemin aşağıda ifade edilen ölçütleri taşıması durumunda, bu unsurun finansal durum tablosunda veya gelir tablosunda gösterilmesi gerekmektedir.

(a) Herhangi bir unsurun gelecekte işletmeye ekonomik fayda sağlaması ya da ekonomik faydalarda bir azalmaya neden olması muhtemel ise, bu unsur varlık olarak nitelendirilmek için, ilk koşulu sağlamaktadır.

(b) Yukarıda ifade edilen ilk koşulu sağlayan ve maliyeti ya da değeri güvenilir bir biçimde ölçümlenebilme koşulunu gerçekleştiren bir unsur, bir varlık kalemi olarak finansal tablolarda sunulmalıdır.

Bir unsurun varlık niteliğini kazanabilme özelliklerinden işletmeye gelecekte ekonomik fayda sağlama ve maliyeti ya da değerinin güvenilir bir biçimde ölçümlenebilme koşulları, entelektüel sermaye açısından incelendiğinde, esasında bu çalışmanın amaçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, entelektüel sermayenin işletmelere gelecekte ekonomik fayda sağlayabileceği tartışma götürmemektedir. Entelektüel sermayenin Kavramsal Çerçeve de ifade edilen varlıkların taşınması gereken özelliklerinden maliyetinin ya da değerinin güvenilir bir biçimde ölçümlenebilmesi koşulunu sağlayıp sağlayamayacağı ise, halihazırda tartışılan bir konudur.

Entelektüel sermayenin ölçülmesi ile ilgili yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, özellikle işletmeyi bir bütün olarak kabul edip, entelektüel sermayeyi işletme düzeyinde ölçen yöntemlerin bu koşulu sağladığını ifade etmek yanlış olmayacaktır. Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer husus, entelektüel sermayenin bir varlık olarak işletmenin kontrolü altında olup olmayacağıdır. Ancak, yukarıda ifade edildiği üzere, Kavramsal Çerçeveye göre kanuni bir kontrol yoksa bile herhangi bir unsur varlık olarak tanımlanabilmektedir. Kavramsal Çerçeve de bu duruma örnek olarak entelektüel sermayenin unsurları arasında yer alan teknik bilgi gösterilmektedir. Bu duruma rağmen, TMS’de yer alan Kavramsal Çerçeve açısından entelektüel sermayenin bir varlık olarak nitelendirilebilmesi için, Kavramsal Çerçevenin varlık tanımında değişiklik yapılması gerekmektedir.

Kavramsal Çerçeveye göre varlıkların tahakkuku ile ilgili süreçte bir unsurun, sözel bir tanımlaması yapıp, para cinsinden ifade edildikten sonra, finansal durum tablosuna ve gelir tablosuna dahil edilebileceği ifade edilmektedir. Buna göre entelektüel sermayenin raporlanması için, tanımlanması ve para cinsinden ifade edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bir unsurun tahakkuk ettirilebilmesi için, yukarıda ifade edilen koşulları yerine getirip getirmediğinin tespit edilmesi, bu koşulları yerine getirebilmesi durumunda, finansal tablolarda sunulup sunulmamasına karar verirken, aynı

zamanda finansal bilgiye ilişkin niteliksel özelliklerde belirtilen önemlilik kavramının da dikkate alınması gerekmektedir.

TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı, önemlilik kavramına ilişkin; “bir finansal bilginin raporlanması ya da yanlış raporlanması; bu bilgiyi kullanacak olan kaynak sağlayıcılarının, işletmeye ilişkin finansal bilgiye güvenerek alacakları kararları etkileyebiliyorsa bu bilgi önemlidir”, ifadesine yer vermektedir. Defter değeri olarak nitelendirilen ve mevcut uygulamalar sonucunda bilgi kullanıcılarına sunulan bilgilerin, çoğu zaman eksik bilgiler içerdiği ve işletmelerin gerçek değerlerini yansıtmadığı birçok bilimsel çalışmada belirtilmektedir. Buna göre işletmelerin piyasa değerlerini çok daha gerçekçi ortaya koyabilecek olan entelektüel sermayenin önemli bir bilgi olduğu ve finansal tablolarda raporlanması durumunda, işletmeye kaynak sağlama kararı verecek olan bilgi kullanıcılarının kararlarını etkileyebileceğini ifade etmek yanlış olmayacaktır.

Kavramsal Çerçeve, unsurun tahakkuku için gereken koşulları taşımadığı durumlarda; bu unsur ile ilgili bilgileri dipnotlarda, açıklama kısımlarında ya da tamamlayıcı tablolarda raporlanması gerektiği ifade edilmektedir. İfade edilen unsur ile ilgili bilginin; işletmenin finansal yapısını, performans sonuçlarını ve finansal yapısındaki değişimleri analiz etmek için, kaynak sağlayıcılar açısından uygun bir bilgi olması durumunda, bu şekilde hareket edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna göre, entelektüel sermayenin raporlanabilme koşullarını sağlayabilen değerleri finansal tablolarda direkt olarak raporlanabilir. Entelektüel sermayeyi unsur bazında ölçen, ancak onu para cinsinden ifade edemeyen değerleri ise; dipnotlarda, açıklama kısımlarında ya da tamamlayıcı tablolarda sunulabilir.

Kavramsal Çerçeveye göre öz sermaye, varlıkların ve borçların ölçülmesi sonucunda hesaplanabilmektedir. Kavramsal Çerçeve, normal koşullarda öz sermayenin toplam tutarının, işletmenin hisselerinin toplam piyasa fiyatına ya da net varlıklarının satışından ortaya çıkacak değere eşit olabileceği ifade edilmektedir (TMS, 2011, 23). Faaliyetlerini sürdürmekte olan bir işletmenin, öz sermaye değerini tespit etmek amacıyla varlıklarını elden çıkarması söz konusu olmayacaktır. Dolayısıyla, Kavramsal Çerçeveye göre öz sermaye değeri, işletmenin hisselerinin toplam piyasa fiyatına eşittir ve bu aynı zamanda gerçeğe uygun bir değerdir. Burada ifade edilen değer, entelektüel sermayeyi ölçen yöntemlerden biri olan Piyasa Değeri – Defter Değeri Yönteminin ortaya koyduğu değerdir.

5.2. TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı Açısından Değerlendirme

TMS-1 Finansal Tabloların Sunuluşu Standardı 16 Ocak 2005 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak, 2006 yılının Ocak ayından itibaren yürürlüğe girmiştir. İlerleyen yıllarda bu Standartta Uluslararası Muhasebe Standartları ile uyumlu bir şekilde güncellemeler yapılmıştır. Standardın hedefi, işletmelerin finansal raporlarının karşılaştırılabilirlik kriterini gerçekleştirebilmeleri için, ihtiyaç duyulan; ilkeleri, kuralları, tanımlamaları ve kapsam ile ilişkili en alt düzeyde şartları ifade etmektir (TMS, 2011, 341). Buna göre işletmeler, TMS'ye göre raporlanan finansal tabloları bu Standart çerçevesinde hazırlamak zorundadır.

TMS-1'e göre finansal tablolar; işletmelerin finansal yapısını ve finansal performansını gerçeğe uygun olarak raporlamak zorundadır. Gerçeğe uygun raporlamanın ortaya konulabilmesi için, finansal işlemlerin tahakkuk bölümünde ifade edilen varlık, borç, gelir ve giderlerin taşınması gereken özellikleri ve muhasebeleştirme ölçütlerini sağlayarak raporlanması gerekmektedir (TMS, 2011, 345). Entelektüel sermayenin finansal tablolarda sunulması; varlık, borç, gelir ve giderlerin taşınması gereken özellikleri ve muhasebeleştirme ölçütleri açısından Kavramsal Çerçeve bölümünde değerlendirilmiştir. TMS-1'de ifade edilen gerçeğe uygun sunum açısından entelektüel sermaye incelendiğinde, esasında entelektüel sermayenin finansal tablolarda sunulmamasının, işletmelerin mevcut uygulamalar çerçevesinde raporladıkları defter değerlerinin gerçeğe uygun sunumdan gün geçtikçe uzaklaştığını belirtmek mümkündür.

TMS-1'e göre işletmeler her durumda, Türkiye Finansal Raporlama Standartları ile uyumlu bir şekilde gerçeğe uygun raporlamayı ortaya koymalıdır. Gerçeğe uygun raporlama için, finansal bilgilerin; ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir olması gerekmektedir. Raporlanan finansal tabloların ihtiyaca uygun ve güvenilir olması için, işletmelerin piyasa değerlerinin defter değerlerini aşan kısmının bu tablolarda sunulması gerçeğe uygun raporlamayı sağlayabilir.

İşletmeye kaynak sağlayacak olan bilgi kullanıcılarının, defter değeri piyasanın işletmeye biçtiği değeri ortaya koymayan finansal tablolar ile karar almaları, gerçeğe uygun olmayan sunumdan dolayı yanlış olacaktır. Barsky ve Marchant 2000 yılında, Microsoftta piyasanın biçtiği değer 600 Milyar Dolar, ancak finansal tablolarında raporlanan varlıklarının toplam değerinin 45 Milyar Dolar ve bunun sadece 2 Milyar Dolarlık kısmının fiziksel duran varlıklar olduğunu ifade

etmişlerdir (Ercan ve ötekiler, 2003, 96). Bu çarpıcı örnek dikkate alındığında, potansiyel yatırımcıların ya da bir başka bilgi kullanıcısının raporlanan defter değerinin ihtiyacına uygun ve güvenilir olduğu kanaati ile vereceği karar yanlış olacaktır. Dolayısıyla, TMS-1'e göre her durumda uygulanması gereken gerçeğe uygun raporlama söz konusu olamamaktadır.

TMS-1 açısından işletmeler finansal tablolarını tahakkuk temelinde raporlamaktadırlar. Tahakkuk koşullarına sahip olan unsurlar; bir başka ifadeyle varlıklar, borçlar, öz sermaye, gelirler ve giderler finansal raporların kalemleri olarak muhasebeleştirileceklerdir.

TMS-1'de finansal tablolar olarak ifade edilen finansal tablolarda sunulacak asgari gruplar belirtilmiştir. Buna göre entelektüel sermayeye ilişkin bir bilgi verilmemiştir. Ancak, finansal tablolarda sunulacak bilgilerin asgari düzeyde belirtilmiş olması, finansal tablolara yeni unsurların eklenmesine engel olmayacağını göstermektedir. TMS-1'de bu duruma ilişkin bir unsurun hacmi, özelliği ya da görevi işletmelerin finansal yapısının kavranabilmesi açısından uygun ise, yeni kalemler eklenebilir denilmektedir. İşletmeler, ek unsurların ayrı bir şekilde raporlanmasının değerlendirilmesi ile ilgili karar alırken, TMS-1'e göre aşağıda ifade edilen esaslar çerçevesinde hareket etmelidirler.

- Varlıkların özelliği ve likiditesi,
- Varlıkların işletmedeki görevi,
- Borçların değeri, özelliği ve zamanlaması.

TMS-1 (2011, 354), değişik varlıklar için değişik ölçüm yöntemleri uygulanması, özellik veya görevlerinin değişik olması durumunda, bu unsurların ayrı olarak sunulmasını önermektedir. TMS-1'de yeni ya da ek unsurlara ilişkin ifade edilen bu bilgilere göre entelektüel sermaye, maddi olmayan duran varlıklar içerisinde raporlanmayacaktır.

Entelektüel sermayenin piyasa değeri - defter değeri olduğu düşünüldüğünde ve özellikle borsada işlem gören işletmelerin bir bütün olarak her gün piyasa tarafından değerlendirildiği dikkate alındığında; likitliğinin, özelliğinin ve görevinin maddi olmayan duran varlıklardan farklı olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Ayrıca, entelektüel sermayeyi işletme düzeyinde ölçen yöntemler, maddi olmayan duran varlık olarak nitelendirilen unsurları değerleyen ölçüm esaslarından farklıdır. Sonuç olarak, entelektüel sermaye finansal tablolarda yer alacaksa; ölçüm esaslarının farklılığı, özelliğinin ve görevinin farklı olması gibi nedenlerle yeni bir hesap grubu altında raporlanmalıdır.

5.3. TFRS-13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı Açısından Değerlendirme

TFRS-13 Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü Standardı 2013 yılında uygulanmak üzere 30 Aralık 2012 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu standardın amacı; gerçeğe uygun değeri tanımlamak, ölçüme ilişkin gerekli açıklamaları ortaya koymak ve gerçeğe uygun değer ölçümü ile ilgili çerçeveyi tek bir standart altında ifade etmektir.

TFRS-13'e göre gerçeğe uygun değer işletmeye özgü bir ölçüm değil, piyasa temelli bir ölçümdür. Gerçeğe uygun değer ölçümünün hedefi, mevcut piyasa koşullarında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın satışına ya da bir borcun devrine ilişkin olarak ölçümün gerçekleşeceği tarihte bir işlemdeki değer tahmin edilmesidir.

Gerçeğe uygun değeri üzerinden ölçülen varlık veya borç; tek bir varlık veya borç olabileceği gibi, varlık grubu, borç grubu ya da varlıklar ve borçlardan oluşan bir grup olabilmektedir.

Gerçeğe uygun değer ölçümünde, varlığın elden çıkarılması veya borcun devri ile ilgili işlemin; varlık veya borç ile ilgili asıl piyasada ya da asıl piyasanın olmadığı koşullarda, varlık veya borç ile ilgili en avantajlı piyasada gerçekleştiği varsayılmaktadır.

TFRS-13'e göre değerlendirme yöntemlerine ilişkin bazı varlık ve borçlar için, asıl piyasalara örnek olarak borsalar verilmiştir. Buna göre borsada oluşan kapanış fiyatları kolayca elde edilebilen ve gerçeğe uygun değeri en doğru şekilde ortaya koyan fiyatlardır. Entelektüel sermayenin ölçümünde işletmelerin gerçeğe uygun değerleri, bir başka ifadeyle piyasa değerleri tespit edilirken borsada oluşan fiyatları baz alınmaktadır.

TFRS-13, gerçeğe uygun değer ölçümlerinde tutarlılığın ve karşılaştırılabilirliğin kalitesini yükseltmek için, gerçeğe uygun değeri ölçmek üzere kullanılan değerlendirme yöntemlerine ilişkin girdileri üç seviyede sınıflandıran gerçeğe uygun değer hiyerarşisi oluşturmuştur. Gerçeğe uygun değer tespitine ilişkin hiyerarşi aşağıdaki gibidir.

- a) Varlık veya yükümlülük konusunda aktif piyasada oluşmuş bir fiyat varsa bu ölçü gerçeğe uygun değerdir.
- b) Varlık veya yükümlülük konusunda aktif piyasada oluşmuş bir fiyat yoksa;

- Gerçeğe uygun değer, benzer özelliklerdeki kalemlerin mevcut piyasada oluşan fiyatlarının farklılıklarını ortaya koyacak biçimde düzeltilmiş halidir.
- Son işlem fiyatının ekonomik değişiklikleri ortaya koyacak biçimde değiştirilmesi ile elde edilen değerdir.
- Gerçeğe uygun değer, net nakit akışlarının uygun iskonto oranının kullanılması ile bulunan bugünkü değerdir.

Gerçeğe Uygun Değer Hiyerarşisinde görüldüğü üzere, varlık veya yükümlülüğün aktif piyasada (borsada) oluşmuş bir piyasa fiyatı mevcut ise, bu ölçü gerçeğe uygun değeri en doğru ortaya koyan değerlendirme ölçüsü olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, işletmeler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, işletmelerin gerçeğe uygun değerlerinin borsada oluşan piyasa fiyatı, bir başka ifadeyle entelektüel sermayenin dahil edildiği finansal tablolar en doğru değeri kullanıcılara sunabilecektir.

Finansal tabloların sunumunda en temel değerlendirme esasının tarihi maliyet olduğu ifade edilmektedir. Muhasebe uygulamalarını şekillendiren muhasebenin temel kavramları, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve muhasebe standartları değerlendirildiğinde; varlık ve kaynak kalemlerinin para ile ifade edilmesinde genel olarak tarihi maliyet esasının ölçüm aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Finansal raporların güvenilir finansal bilgi üretmesi amacı ile tarihi maliyet esasını benimsenmiştir (Tokay ve Deran, 2008, 17). Ancak, tarihi maliyet esasına dayanan bilgiler, zaman içerisinde gerçeğe uygun olma kalitesini kaybetmekte, sonuç olarak işletmeye kaynak sağlayanların yanlış kararlar vermesine neden olmaktadır.

Yayınlanan uluslararası finansal raporlama standartları ile bu standartlarla uyumlu bir şekilde hazırlanan Türkiye Muhasebe Standartlarında, finansal raporlarda sunulacak finansal bilginin güvenilirliği kadar, gerçeğe uygun olmasına ilişkin, gerçeğe uygun değer ölçüsünün önemle üzerinde durulduğu görülmektedir (Tokay ve Deran, 2008, 18). Bu bağlamda Türkiye Muhasebe Standartlarında gerçeğe uygun değer kavramının 1128 defa geçtiği saptanmıştır (Senel ve ötekiler, 2011, 51). Sonuç olarak, güvenilir bilgi üretmek amacı ile tarihi maliyet esasına göre sunulan finansal tabloların, zaman içerisinde işletmenin gerçek değerini ortaya koymaktan uzaklaştığını ifade etmek mümkündür.

Gerçeğe uygun değer hiyerarşisinde, varlık ve kaynakların gerçeğe uygun değerlerinin ölçülmesinde kullanılan asıl piyasalardan en iyisinin borsalar olduğu ve dolayısıyla, işletmelerin borsada oluşan değerlerinin finansal tablolarda sunularak gerçeğe uygun sunumun gerçekleştirilebileceğini belirtmek gerekmektedir. İşletmelerin borsada oluşan kapanış fiyatları kolayca elde edilebilmekte ve gerçeğe uygun değeri en doğru şekilde ortaya koyan fiyatlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Günümüzde finansal raporların sunulmasında gerçeğe uygun değer ölçümünün dikkate alınmasının esas nedeni; bilgi iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler ve bunun ortaya çıkardığı küreselleşme olgusunun muhasebe sistemini değişime zorlamasıdır. Çünkü, bilgi kullanıcılarının gerçeğe uygun finansal bilgi istekleri karşısında, günümüzde uygulanmakta olan finansal raporlama sistemi ile bu isteklerin karşılanması neredeyse imkansız görünmektedir (Young, 2002, 318).

Bilgi teknolojilerinde meydana gelen değişimler; entelektüel sermaye gibi kavramların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Gürdal, 2004, 88). Bunun sonucu olarak, muhasebenin tarihi maliyet temelli geleneksel muhasebe ve gerçeğe uygun değer esasına dayanan güncel muhasebe biçiminde kategorilere yol açtığı ifade edilmektedir (Aslan, 2004, 57).

5.4. TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı Açısından Değerlendirme

TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı ilk olarak 17 Mart 2006 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu Standart, maddi olmayan duran varlıklarla ilgili muhasebeleştirme yöntemlerini belirlemeyi amaçlamaktadır. Standardın çalışmada incelenmesinin nedeni, entelektüel sermayenin bazı unsurlarının maddi olmayan duran varlıklar içerisinde ifade edilmiş olmasıdır.

İşletmelerin sahip oldukları bazı entelektüel sermaye unsurlarının parasal değerleri belirli koşulları gerçekleştirdiklerinde, finansal tablolarda maddi olmayan duran varlık olarak sunulmaktadır. Literatür incelendiğinde bazı kaynaklarda, entelektüel sermaye ile maddi olmayan duran varlığın aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. Ancak, bu iki kavram birbirinden farklıdır. Entelektüel sermaye; değere dönüşen bilgi olarak ifade edilirken, maddi olmayan duran varlık ise, mevcut uygulamalarda muhasebede kendisine yer bulmuş olan bir kavramdır ve bu anlamda entelektüel sermaye ile karıştırılmamalıdır (Deran ve Savaş, 2013, 75).

TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı, işletmelerin maddi olmayan duran varlıklarını önceden tespit edilmiş koşulları yerine getirmesi durumunda muhasebeleştirilmesini ifade etmektedir.

TMS-38'e göre maddi olmayan duran varlık; fiziksel özelliği olmayan, ancak tanımlanabilir ve parasal niteliği olmayan varlıktır. Bu Standart açısından dikkate alınacak bir kalem, maddi olmayan duran varlık tanımına uymuyorsa onu elde etmek veya işletme içinde üretmek için yapılan harcamalar, gider olarak muhasebeleştirilmektedir. Söz konusu unsur, işletme birleşmesi esnasında ortaya çıkmışsa, edinme tarihinde aktifleştirilen şerefiyenin bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı ile KOBİ TFRS Bölüm 18 Şerefiye Dışındaki Maddi Olmayan Duran Varlıklar bölümünde bir varlığın maddi olmayan duran varlık olarak tanımlanabilmesi için; belirlenebilirlik, bir kaynak üzerindeki kontrol ve gelecekte ekonomik yarar sağlama kriterlerini karşılaması gerekmektedir. Buna göre bir maddi olmayan duran varlığın belirlenebilirlik koşullarını gerçekleştirmesi için;

- (a) İşletmeden ayrılabilirlik özelliğine sahip olması ve satılabilir, devredilebilir, lisanslanabilir, kiraya verilebilir olması veya
- (b) İlgili hakların, sözleşmede yer alan haklardan ya da diğer yasal haklardan kaynaklanması gerekmektedir.

Maddi olmayan duran varlığın kontrolü işletmenin bir maddi olmayan duran varlıktan ortaya çıkabilecek gelecekteki ekonomik yararları kullanabilme ve başkalarının bu yararları erişimini engelleyebilme gücü olması durumunda, bu varlıktan ekonomik yarar sağlama gücü var demektir. Örneğin, mahkeme kararı ile tescil edilen yasal haklar, işletmenin kontrol gücünü ortaya koyabilir. Ancak, hakkın kanuni yaptırım gücü, kontrol için olmazsa olmaz şartlardan biri değildir. Çünkü, işletmeler gelecekteki ekonomik yararları başka bir şekilde de kontrol altına alabilmektedirler. Piyasa bilgisi ve teknik bilgi gibi entelektüel sermaye unsurları, gelecekte ekonomik yararlar sağlamaktadır. Bilgi ile ilgili telif hakkı, sınırlayıcı bir ticari anlaşma ya da çalışanların gizliliği korumaya ilişkin kanuni sorumlulukları gibi bazı kanuni haklarla korunuyor olması durumunda, işletme söz konusu yararları kontrol altında tutabilecektir.

Bir işletme vasıflı çalışanlardan oluşan bir ekibe sahip olabilir ve eğitim yoluyla, gelecekte ekonomik yararlar sağlayacak ek vasıfları saptayabilir. Ayrıca

işletme, çalışanlarından yeteneklerini işletme yararına kullanmaya devam etmelerini isteyebilir. Ancak bir işletme, genellikle, maddi olmayan duran varlık tanımına uyan vasıflı çalışanlarından ve bunların eğitimlerinden kaynaklanan gelecekteki ekonomik yararlar üzerinde yetersiz bir kontrole sahiptir. Benzer bir nedenle, kullanımı ve gelecekteki ekonomik yararın elde edilmesi yasal haklar tarafından korunmadıkça ve tanımın diğer kısımlarına uymadıkça özel yönetsel ya da teknik yeteneğin maddi olmayan duran varlık tanımına uyması olası değildir. Benzer durumlar müşteri portföyü veya pazar payına sahiplik, müşteri sadakati, müşteri ilişkileri gibi entelektüel sermayenin bir çok unsuru için geçerlidir.

TMS-38'e göre bir unsurun maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilmesi için, işletmelerin unsur ile ilgili maddi olmayan duran varlık tanımı ve muhasebeleştirme kriterlerini karşıladığını göstermesi gerekmektedir. Buna göre bir maddi olmayan duran varlık sadece ve sadece varlıkla ilişkilendirilen beklenen gelecekteki ekonomik yararların işletme için gerçekleşmesinin muhtemel olması ve varlığın maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi durumunda, muhasebeleştirilecektir.

TMS-38'e göre işletme içi yaratılan şerefiye, varlık olarak muhasebeleştirilmez. İşletme içi yaratılan şerefiye, güvenilir bir şekilde maliyeti ölçülebilen, işletme tarafından kontrol edilen tanımlanabilir bir kaynak olmadığından, (yani ne ayrılabilir bir durumdadır ne de sözleşme veya diğer yasal haklardan kaynaklanmaktadır) bir varlık olarak muhasebeleştirilmez. Bir işletmenin gerçeğe uygun değeri ile herhangi bir zamanda belirlenebilir net varlıklarının defter değeri arasındaki fark, işletmenin gerçeğe uygun değerini etkileyen bir dizi etkenden kaynaklanabilir. Ancak bu farklar, işletmenin kontrolündeki maddi olmayan duran varlıkların maliyetini temsil etmez.

İşletme içi yaratılan bir maddi olmayan duran varlığın muhasebeleştirilebilmesi için, gerekli kriterleri sağlayıp sağlamadığının değerlendirilmesinde, işletme ilgili varlığın oluşumunu şu safhalara ayırır:

- (a) Araştırma safhası,
- (b) Geliştirme safhası.

Bir işletmenin, bir maddi olmayan duran varlık yaratılmasına ilişkin işletme içi bir projenin araştırma safhasını geliştirme safhasından ayırt edememesi durumunda, söz konusu projeye ilişkin harcamaları sadece araştırma safhasında yapılmış gibi dikkate alınır.

Araştırmadan veya işletme içi bir projenin araştırma safhasından kaynaklanan herhangi bir maddi olmayan duran varlık muhasebeleştirilmez. Araştırma veya işletme içi bir projenin araştırma safhası harcamaları gerçekleştiğinde gider olarak muhasebeleştirilir. İşletme içi bir projenin araştırma safhasında, işletmenin gelecekte ekonomik yararlar sağlayacak bir maddi olmayan duran varlığın mevcudiyetini göstermesi mümkün değildir. Bu nedenle, bu harcamalar gerçekleştiklerinde gider olarak muhasebeleştirilir.

TMS-38'e göre sadece ve sadece, aşağıdaki koşulların tamamının gerçekleşmesi durumunda, geliştirmeden veya işletme bünyesinde yürütülen bir projenin geliştirme safhasından kaynaklanan maddi olmayan duran varlıklar muhasebeleştirilir:

(a) Maddi olmayan duran varlığın kullanıma veya satışa hazır hale gelebilmesi için, tamamlanmasının teknik olarak mümkün olması.

(b) İşletmenin maddi olmayan duran varlığı tamamlama ve bu varlığı kullanma veya satma niyetinin bulunması.

(c) Maddi olmayan duran varlığı kullanma veya satma imkanının bulunması.

(d) Maddi olmayan duran varlığın muhtemel gelecek ekonomik faydayı nasıl sağlayacağına ilişkin belirli olması. Ayrıca, maddi olmayan duran varlığın ürününün veya kendisinin bir piyasasının olması ya da işletme bünyesinde kullanılacak olması durumunda buna elverişli olması.

(e) Geliştirme safhasını tamamlamak ve maddi olmayan duran varlığı kullanmak veya satmak için; yeterli teknik, finansal ve diğer kaynakların mevcut olması.

(f) Geliştirme sürecinde maddi olmayan duran varlıkla ilgili yapılan harcamaların güvenilir bir biçimde ölçülebilir olması.

İşletme içi üretilen bir projenin geliştirme safhasında, bazı durumlarda işletme, bir maddi olmayan duran varlığı tespit edebilir ve ilgili varlığın gelecekte muhtemel ekonomik yararlar üreteceğini gösterebilir. Bunun nedeni, geliştirme safhasının araştırma safhasından daha ileri bir safha olmasıdır.

İşletme tarafından ortaya konulan; markalar, ticari başlıklar, yayın hakları, müşteri listeleri ve benzer nitelikteki kalemler, maddi olmayan duran varlık olarak muhasebeleştirilmez.

TMS-38’de maddi olmayan duran varlık sadece ve sadece; varlıkla ilişkilendirilen beklenen gelecekteki ekonomik yararların işletme için gerçekleşmesinin muhtemel olması ve varlığın maliyetinin güvenilir bir şekilde ölçülebilmesi durumunda muhasebeleştirilebilir denilmektedir. Standarda göre maddi olmayan duran varlık sınıfları aşağıdaki gibidir:

- Ticari başlıklar,
- Telif hakları, patent ve işletme hakları,
- Geliştirilme aşamasında olan maddi olmayan duran varlıklar,
- Markalar,
- Bilgisayar yazılımları,
- Formüller ve tasarımlar,
- Lisans ve imtiyazlar.

Yukarıda ifade edilen bu varlıklar esasında entelektüel sermayenin unsurları arasında yer almaktadır. Ancak, TMS-38 bu unsurları maddi olmayan duran varlık olarak nitelendirmiş olmasına karşın, belirlenebilirlik, kontrol edilebilirlik ve gelecekteki ekonomik fayda kriterlerini sağlamadıkları gerekçesiyle, bu unsurların muhasebeleştirilmesine izin vermemektedir. Özellikle işletme içerisinde ortaya çıkarılmış olan maddi olmayan duran varlık unsurları sadece geliştirme safhasında belli koşulları gerçekleştirebildiği takdirde muhasebeleştirilmektedir.

Abeysekera (2008, 43) bu sınıflandırmanın uygulanmasının işletmelerin maddi olmayan varlıklarına ilişkin bilgilerinin finansal tablolarda sınırlı olarak sunulmasına neden olduğunu belirtmiştir. Sonuç olarak, UFRS’nin bu yaklaşımının işletmelerin piyasa değeri ile defter değeri arasındaki açıklanamayan farkın artmasına neden olduğu tespit edilmiştir.

TMS-38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı entelektüel sermaye açısından incelendiğinde, bu standardın entelektüel sermayeyi ifade etmekte yetersiz kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla, entelektüel sermayenin ayrı bir standart olarak değerlendirilmesi ve finansal tablolarda farklı bir varlık ve kaynak grubu içerisinde sunulması, finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyaçlarına daha uygun bilgi üretilmesi açısından daha doğru bir yaklaşım olacaktır (Abeysekera, 2007, 331).

TMS-38, işletmenin kendi içerisinde meydana getirdiği değerlerden ziyade dışarıdan satın alınan değerlerin sunulmasına izin vermektedir. Dolayısıyla,

entelektüel sermayenin finansal tablolarda sunulması konusunda TMS-38'in yeterli olmadığı ifade edilmektedir. Bu duruma ek olarak, işletmeye kaynak sağlayanların ihtiyaçlarına uygun bilginin sunulabilmesi için, işletmelerin bir bütün olarak değerlendirilmesi, fiziki varlıkların ve entelektüel sermayenin finansal tablolarda gerçek değerleri ile sunulması gerekmektedir. Entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması, hem işletmelerin gerçeğe uygun değerinin saptanmasını hem de işletmeye kaynak sağlayacak olanların verecekleri kararları doğru yönde etkileyecektir (Çıkrıkçı ve Daştan, 2002, 26).

5.5. TFRS-3 İşletme Birleşmeleri Açısından Değerlendirme

TFRS-3 İşletme Birleşmeleri Standardı ilk olarak 31 Mart 2006 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu Standardın hedefi, raporlayan işletmenin finansal tablolarında, bir işletme birleşmesi ile ilgili ortaya konulan finansal bilginin ihtiyaca uygunluğunu, güvenilirliğini ve karşılaştırılabilirliğini arttırmaktır.

İşletme birleşmelerinde ortaya çıkan şerefiyenin TFRS-3 Standardı kapsamında muhasebeleştirilmesi, bu standardın çalışmada ele alınmasını gerekli kılmıştır. Esasında entelektüel sermaye ve şerefiye, maddi olmayan duran varlıklarda olduğu gibi birbirinden farklı kavramlardır. Ancak, TMS'de entelektüel sermayenin muhasebeleştirilmesine ilişkin doğrudan hükümler bulunmaması nedeniyle, entelektüel sermayenin unsurları veya entelektüel sermayeye benzer nitelikte olan ve TMS'de ifade edilen kriterler çalışmada değerlendirilmiştir.

Standartta şerefiye; tek olarak tanımlanamayan ve ayrı olarak muhasebeleştirilemeyen bir işletme birleşmesinde edinilmiş diğer varlıklardan ortaya çıkan gelecekteki ekonomik fayda olarak tanımlanmıştır.

Standartta göre devralan işletme, şerefiyeyi birleşme tarihinde aşağıda ifade edildiği şekilde ölçerek muhasebelemektedir. Buna göre, genellikle birleşme tarihindeki gerçeğe uygun değer üzerinden ölçümü gerektiren transfer edilmiş bedeli; devreden tanımlanabilir varlıkların ve üstlenilen tanımlanabilir borçların birleşme tarihindeki net tutarlarından fazla ise, şerefiye olarak muhasebeleştirilecektir. Dolayısıyla şerefiye, aynı zamanda devralan işletmenin, devreden işletmenin tanımlanabilir net varlıklarının gerçeğe uygun değerindeki payını aşan satın alma maliyeti olarak da ifade edilebilmektedir. Sarıoğlu ve Esen'e göre (2007), bu açıdan bakıldığı zaman şerefiye, işletmenin gerçeğe uygun değerinden, daha yüksek bir ödeme yapılmasıdır.

İşletme birleşmelerinde satın alma maliyeti, devreden işletmenin tanımlanabilir net varlıklarının gerçeğe uygun değerindeki payının üzerinde olabileceği gibi altında da olabilir. Bu durum, negatif şerefiye olarak nitelendirilmektedir. Negatif şerefiye, devralan işletme tarafından birleşme tarihinde zarar olarak muhasebeleştirilecektir (TMS, 2011, 115).

Bir işletme birleşmesinde, işletmenin net defter değeri ile satın alma bedeli arasındaki fark, şerefiye olarak ifade edilmektedir. Şerefiye birleşilen işletmenin varlık ve borçlarının gerçeğe uygun değeri ile satın alma bedeli arasında ortaya çıkan değerdir. Şerefiyenin hesaplanması aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir.

İlk olarak, defter değerinden fazla olan maliyet, dönen varlıkların, uzun vadeli menkul kıymetlerin ve yükümlülüklerin; defter değerini piyasa değerine eşitleyecek şekilde bu varlık ve yükümlülükler dağıtılmaktadır. Genel olarak, bu varlık ve yükümlülüklerin piyasa değeri oldukça güvenilir oldukları için, dağıtım işlemlerine öncelikle bunlardan başlanmaktadır. İkinci olarak kalan kısım, duran varlıkların defter değerini piyasa değerine eşitleyecek biçimde bu varlıklara dağıtılır. Son olarak, bu işlemler uygulandığı halde defter değerini aşan maliyet, tanımlanabilir varlık ve yükümlülükler tamamen dağıtılamamışsa, kalan kısmı şerefiye olarak ifade edilmektedir (Akbulut, 2012, 778).

TFRS-3'e göre devralan işletme, bir işletme birleşmesinde devraldığı tanımlanabilir maddi olmayan duran varlıkları şerefiyeden ayrı olarak muhasebeleştirir. Öte yandan bazı durumlarda, gelecekte ekonomik fayda sağlamak için işletme tarafından katlanılan harcamalar, TMS-38'de ifade edilen muhasebeleştirilme kriterlerini karşılayan maddi olmayan duran varlığın ortaya çıkarılması sonucunu doğurmamaktadır. Bu tür bir harcama genellikle içsel olarak üretilmiş şerefiyeye katkı olarak tanımlanmaktadır. İçsel olarak üretilmiş şerefiye, maddi olmayan duran varlık koşullarını sağlamadığından varlık olarak muhasebeleştirilmemektedir (Akbulut, 2012, 777).

Şerefiye, satılan bir işletmenin satışa konu teşkil eden varlıklarının piyasa değerinin üzerinde bir değerden satılması ile ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla, şerefiyenin entelektüel sermaye olarak nitelendirilmesi söz konusu değildir. Şerefiyede işletmenin elden çıkarılması söz konusu iken, entelektüel sermaye, faaliyetlerini sürdürmekte olan işletmeler için de geçerlidir.

İşletmelerin finansal yapısı hakkında bilgi veren finansal tabloların, Türkiye Muhasebe Standartlarının önemle üzerinde durduğu “gerçeğe uygun bilgi” üretmesi için, entelektüel sermayenin ölçülüp bu tablolarda raporlanması gerekmektedir.

SONUÇ

Entelektüel sermayenin finansal tablolara yansıtılması, esasında işletmelerin piyasadaki gerçek değerlerinin raporlanmasını ifade etmektedir. Bir başka ifadeyle, entelektüel sermaye işletmelerin piyasadaki itibarını da ortaya koymakta dolayısıyla, finansal tabloları analiz edecek olanların doğru kararlar vermesi konusunda yol gösterici olmaktadır. Geleneksel muhasebede raporlanan finansal tablolara itibar edilerek, yapılan finansal analizler, işletmelerin piyasadaki algılanan itibarlarının bu raporlara yansıtılmaması nedeniyle, hatalı kararlar verilmesine neden olabilmektedir. Yazılım, teknoloji ya da bilgi iletişim gibi sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerin finansal tablolarında raporlanan değerlerinden çok daha yüksek piyasa değerlerinin olması, bu işletmelerin maddi varlıklara olan gereksinimlerinin düşüklüğünden kaynaklanmaktadır. Ancak, yatırımcılar ya da kredi kuruluşları, bu işletmeler konusunda karar alırken defter değerlerine göre değil, işletmelerin piyasa değerlerine göre karar vermek durumundadırlar. Bu durumun en çarpıcı örneği Microsoft işletmesinde görülmektedir.

Finansal tabloların, işletmenin finansal durumunu ve finansal performansını anlamak isteyen bilgi kullanıcılarının verecekleri kararlara ışık tutması ve gerçeğe uygun bilgileri yansıtması gerekmektedir. Bir başka ifadeyle, bilgi çağında işletmelerin piyasa değerlerinin finansal tablolarda tam olarak raporlanması bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Entelektüel sermaye, işletmelerin gelecekte kendisine fayda sağlayacak önemli değerleri kapsamamasına rağmen, tarihi verilere dayalı olarak hazırlanan finansal tablolarda sunulamamaktadır. Muhasebenin temel kavramlarından sosyal sorumluluk, önemlilik ve tam açıklama kavramları incelendiğinde, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanması, gerçeğe uygun bilgiler üretilmesi açısından bir ihtiyaç değil, bir zorunluluktur.

Bu çalışmada, entelektüel sermayenin finansal tablolarda raporlanmasına ilişkin yaklaşımlar incelenmiş ve bu değerlerin muhasebeye konu teşkil edebilmesi için taşınması gereken asgari özellikler, Türkiye Muhasebe Standartları çerçevesinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak, entelektüel sermayenin işletmelerin finansal tablolarında raporlanabilmesi için, Türkiye Muhasebe Standartlarında yer alan Kavramsal Çerçeve'de varlık tanımının güncellenmesi, maddi olmayan varlıkların muhasebeleştirilmesine yönelik standartların gözden geçirilmesi, bu değerlerin raporlanabilmesi açısından finansal tabloların etkinliği, verimliliği

ve kullanım değeri göz önünde bulundurularak yeni standartlara ihtiyaç olup olmadığının değerlendirilmesi, Tek Düzen Hesap Çerçevesinin günümüz koşulları dikkate alınarak güncellenmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

Abeysekera, I. (2008). *Intellectual Capital Accounting*. New York: Routledge Publishing.

Sarıoğlu, K. ve Esen, M. (2007). İşletme Birleşmelerinde Şerefiyenin Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması. İstanbul Üniversitesi Yönetim Dergisi, 18(57) : 44-54.

Akbulut, A. (2012). *Karşılaştırmalı TMS/TFRS Uygulamaları ve Sonuçları*. Ankara: Yapım Tanıtım Yayıncılık.

Argüden, Y., Jacobsen, K., Hofman-Bang, P., ve Kuyucu, B. A. (2005). *Entelektüel Sermaye*. İstanbul: Ar-Ge Danışmanlık Yayınları.

Arikboğa, Ş. (2003). *Entelektüel Sermaye*. İstanbul: Derin Yayınları.

Aslan, S. (2004). Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile Getirilen Yeni Düzenlemeler: IFRS 1-5, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, 3 : 45-62.

Aslanoğlu, S. ve Zor, İ. (2006). Bilgi Varlıklarının Değerlemesi: Entelektüel Sermaye Ölçüm ve Değerleme Modelleri; Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 29 : 152-165.

Aşıkoğlu, R. ve Aşıkoğlu, M. (1998), Bilgi Toplumuna Geçiş Sürecinde Entelektüel Sermayenin İşletmenin Piyasa Değerine Etkisi. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1-2) : 567-595.

Aşıkoğlu, R., Kurt, M. ve Özcan, K. (Editörler). (2008). *Entelektüel Sermaye: Teori, Uygulama ve Yeni Perspektifler*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Belyalova, M. (2003). *Entelektüel Sermayenin Firma Değerine Etkisinin Ölçülmesi ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bontis, N. (1996). There's A Price On Your Head: Managing Intellectual Capital Strategically. *Ivey Business Journal (formerly Business Quarterly)*, 60(4) : 40-47.

Bontis, N. (1996). *Intellectual Capital: An exploratory study that develops measures and models*. Business Policy Division of Administrative Sciences Association of Canada (ASAC) '96. Canada: Republished in Management Decision.

Brooking, A. (1997). The Management of Intellectual Capital. *Long Range Planning*, 30(3) : 364-365.

Çıkrıkçı, M. ve Daştan, A. (2002). Entelektüel Sermayenin Temel Finansal Durum Tabloları Aracılığıyla Sunulması. *Bankacılar Dergisi*, 43(2) : 18-33.

Deran A., ve Savaş, İ. (2013). Maddi Olmayan Duran Varlıkların Değerleme ve Finansal Durum Tablosunda Sunum Esasları, *Cumhuriyet Üniversitesi İİB Dergisi*, 14(2) : 73-95.

Demir, Ö. (2005). Entelektüel Sermayenin İşletmelerin Piyasa Değerlerine Olan Etkisi. *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 3(2) : 77-82.

Edvinsson, L. ve Malone, M. (1997). *Intellectual Capital: Realizing Your Company's True Value by Finding Its Hidden Brainpower*. New York: Harper Collins Publishers.

Edvinsson, L. (1997). Developing Intellectual Capital at Skandia. *Long Range Planning*, 30(3) : 366-373.

Ercan, M. K., Öztürk, M. B. ve Demirgüneş, K. (2003). *Değere Dayalı yönetim ve Entelektüel Sermaye*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Erhan, D. U. (2003). *Entelektüel Sermaye: Ölçülmesi, Değerlendirilmesi, Muhasebeleştirilmesi - Bir Teknoloji İşletme Uygulaması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Eskişehir, Anadolu Üniversitesi.

Erkal, Z. E. (2005). *Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Raporlanması ve İMKB'ye Kayıtlı Teknoloji İşletmelerine Yönelik Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkal, E. Z. (2006). *Entelektüel Sermaye: Ölçülmesi ve Raporlanması*. İstanbul: Derin Yayınevi.

Erkuş, H. (2004). Geleneksel Raporlama Yöntemlerinin Yeni Ekonomi Karşısındaki Durumunun İrdelenmesi ve Entelektüel Sermayenin Raporlanması. *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 9(2) : 303-324.

Gökmen, H. (2003). İşletmelerde Entelektüel Sermaye Yatırımlarının Önemi ve Etkileri, *DEÜ İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(2) : 110-118.

Güler, İ. (2012). *Açıklamalı, Yorumlu ve Karşılaştırmalı Türkiye Finansal Raporlama Standartları ve KOBİ TFRS Uygulaması*. Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.

Gürdal, K., (2004). Yeni Ekonomi Kavramı ve Yeni Muhasebe Anlayışı. *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 13 : 87-110.

Joia, L. A. (2008). The Impact of Government-to-Govetment Endavors on The Intellectual Capital of Public Organizations. *Government Information Quarterly*, 25 : 256-277.

Karacan, S. (2007). *Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirilmesi ve Finansal durum tablosunda sunulması*. Ankara: Orient Yayınları.

Karacan, S. (2004). Entelektüel Sermaye ve Yönetimi. *Mali Çözüm Dergisi*, 69 (14) : 177-199

Kayalı, C. ve Ada, Ş. (2008). Entelektüel Sermayenin Muhasebeleştirme Sürecinde Yaşanan Sorunlar ve Rasyolara Etkisi. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1) : 23-34.

Kerimov, R. (2011). *Entelektüel Sermayenin Ölçülmesi, Raporlanması ve İşletme Perormansına Etkisi: Örnek Bir Uygulama*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Khan, S., (2008). Intellectual Capital and the Perceived Relevance of the Balance Sheet as a Value Measure for Corporations. *Journal of American Academy of Business*, 12(2) : 83-91.

Kızıl, C. (2010). *Entelektüel Sermaye Analizleri*. İstanbul: Derin Yayınları.

Kutlu, H. A. (2009). Entellektüel Sermaye: Türkiye Muhasebe Sisteminde Raporlanabilir mi?, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 27(1) : 235-257.

Nerdrum, L. and Ericson, T. (2001). Intellectual Capital: A Human Capital Perspective. *Journal of Intellectual Capital*, 2(2) : 127-135.

Önce, S. (1999). *Muhasebe Bakış Açısı İle Entellektüel Sermaye*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özulucan, A. (2014). *Genel Muhasebe İlkeleri ve Uygulamaları*. 6. Basım. Konya: Dizgi Ofset.

Seetharaman, A., Sooria, H. H. and Saravanan, A. S. (2002). Intellectual Capital Accounting and Reporting in The Knowledge Economy. *Journal of Intellectual Capital*, 3(2) : 128-148.

Senel, A. S., Tuncay, M., Önoğlu, Ö. ve Karslı, C. (2011). Türkiye Muhasebe Standartlarında Yer Alan Bir Değerleme Ölçüsü: Gerçeğe Uygun Değer, *E-Journal of New world Sciences Academy* 6(1) : 48-76.

Sipahi, B. (2004). Entelektüel Sermayenin Finansal durum tablosunda Raporlanmasına İlişkin Yaklaşımlar. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 24 : 146-149.

Şamiloğlu, F. (2002). *Entelektüel Sermaye*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Şişman, F. A. ve Şişman, B. (2004). Entelektüel Sermayenin Unsurları,

Ölçülmesi ve Muhasebeleştirilmesi, (Erişim Tarihi 2.1.2013) http://www.yaklasim.com/mevzuat/dergi/old_magazine.asp, *E-Yaklaşım Dergisi*, 136(40),.

Tokay, H. S. ve Deran, A. (2008). Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'nda Değerleme Ölçüleri. *Mali Çözüm*, 90: 15-47.

Türk, M. ve Demirgüneş K. (Editörler). (2010). *Entelektüel Sermaye: Ölçümü, Muhasebesi Raporlanması ve Yönetimi*. Adana: Nobel Kitabevi.

Ünal, O. (2010). Entelektüel Sermayenin Raporlanması ve UMS 38 Maddi Olmayan Duran Varlıklar Standardı Kapsamında Değerlendirilmesi. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 : 20-39.

Yereli, N. A. ve Gerşil, G. (2005). Entelektüel Sermayeyi Ölçme ve Raporlama Yöntemleri. *Yönetim ve Ekonomi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12(2) : 17-30.

Yıldız, S. (2010). *Entelektüel Sermaye: Teori ve Araştırma*. İstanbul: Türkmen Kitabevi.

Yıldız, B. ve Berrin, T. (2004, 25-26 Kasım). *Entelektüel Sermayenin İşletmelerin Piyasa Değeri Üzerindeki Etkisi ve İMKB 100 İşletmelerinde Görgül Bir Çalışma*. 3. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi'nde sunuldu, Eskişehir.

Yıldız, S. (2010). *Entelektüel Sermayenin İşletme Performansına Etkisi: Bankacılık Sektöründe Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yıldız, S. (2010). Entelektüel Sermaye Faaliyet Raporu Önerisi: Özel Sermayeli Mevduat Bankalarında Bir Araştırma. *Bankacılar Dergisi*, 75 : 34-50.

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu. (2011). *Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ile Uyumlu TFRS*. Ankara: Rekmay Ltd. Şti.

Zor, İ. ve Bulut E. (2013). Entelektüel Sermayenin Finansal durum tablolarına Yansıtılması. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, 8: 96-113.